

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”No koulussa koko ajan näkee ☹️”

Rasismi kontiolahtelaisten yläkoululaisten
ja lukiolaisten silmin

Jonna Kiiskinen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

5/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma 2004 ectS 210 op

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jonna Kiiskinen	Sivumäärä 44 ja 8 liitesivua
Työn nimi ”No koulussa koko ajan näkee ☹️” Rasismi kontiolahtelaisten yläkoululaisten ja lukiolaisten silmin	
Ohjaava opettaja Nina-Elise Koivumäki	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Kontiolahden kunnan nuorisopalvelut, Jani Loponen	
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö käsittelee Pohjois-Karjalassa sijaitsevan Kontiolahden kunnan yläkoululaisten ja lukiolaisten käsityksiä ja kokemuksia rasismista.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, ovatko nuoret kohdanneet rasismia tai nähneet jotakuta toista kohdeltavan rasistisesti, missä tilanteet ovat tapahtuneet ja onko niihin puututtu. Lisäksi selvitettiin sitä, kuinka nuoret rasismin määrittelevät – mitä rasismi heidän mielestään on. Tutkimus on kvantitatiivinen, ja tutkimusaineisto on kerätty kyselylomakkeilla Kontiolahden yläkoulussa ja lukiossa syksyllä 2009. Aineisto koostuu 182 nuoren kyselyvastauksista. Valtaosa vastaajista oli kantaväestöä edustavia nuoria.</p> <p>Kyselyyn vastanneet nuoret määrittivät rasismin kiusaamiseksi, haukkumiseksi ja syrjinnäksi, joka kohdistuu jollain tavalla ”erilaiseen” ihmiseen. ”Erilaisuutta” määriteltiin esimerkiksi ulkonäön ja syntyperän kautta. Kyselyyn vastanneista nuorista pientä osaa oli kohdeltu rasistisesti - sen sijaan lähes puolet oli nähnyt jotakuta toista kohdeltavan rasistisesti. Rasistiset tilanteet olivat tapahtuneet pääosin koulussa ja Joensuun kaupungilla.</p> <p>Laajana toteutettu kysely antaa tietoa rasismin olemassa olost ja eri muodoista nuorten keskuudessa. Työntilaaajalle tutkimus antaa tarkkaa tietoa paikallisesti esiintyvän rasismin piirteistä. Työ on hyödynnettävissä rasisminvastaisen työn tekemisessä ja pohjana mahdollisille tuleville rasismitutkimuksille Pohjois-Karjalassa. Osa opinnäytetyötä ovat nuorten omat ehdotukset rasisminvastaisen työn tekemiselle.</p>	
Asiasanat rasismi, yläkoulu, lukio, maahanmuuttajat, kantaväestö	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Jonna Kiiskinen	Number of Pages 44, 8 appendices
Title "No koulussa koko ajan näkee ☹️" Perspectives on racism by youth in Kontiolahti junior high school and upper secondary school	
Supervisor Nina-Elise Koivumäki	
Subscriber and Mentor The municipality of Kontiolahti, Youth services, Jani Loponen	
Abstract <p>This thesis is researching students' perceptions and experiences of racism in junior high school and upper secondary school in the municipality of Kontiolahti, in North Karelia.</p> <p>The aim of this thesis was to find out if the students have encountered racism or seen someone being treated in a racist way, where these encounters have taken place and if these encounters were intervened with. The thesis also examined how the students define racism – what is racism according to the students. The research is quantitative and the data was collected through surveys in junior high school and upper secondary school in Kontiolahti, in autumn 2009. The data is comprised of 182 responses by the students. The majority of respondents belong to the native population.</p> <p>Respondents defined racism as bullying, name-calling and discrimination of a person somehow "different". "Difference" was determined based on, for example, looks and origin. Minority of respondents had encountered racism, whereas almost half of them had seen someone else being treated in a racist way. These racist encounters had taken place mainly at school or in downtown Joensuu.</p> <p>The research data in its extent provides knowledge on existing racism and its different forms among students. The subscriber, then, gains more specific knowledge on locally occurring racism. This thesis can be utilized for work against racism and as basis for subsequent research on racism in North Karelia. Student's propositions regarding the ways of work against racism are also part of this thesis.</p>	
Keywords racism, junior high school, upper secondary school, immigrants, native population	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

JOHDANTO

1 OPINNÄYTETYÖN TILAAJA	7
1.1 Kontiolahden kunta	7
1.2 Kunnan nuorisopalvelut	7
2 TIETOPERUSTA	9
2.1 Rasismi – aatteita ja tekoja, piilossa ja nähtävillä	9
2.2 Rasismi koulumaailmassa	12
2.3 Syrjintä	14
2.4 Kantaväestö ja maahanmuuttajat	15
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
3.1 Yhteistyötä yläkoulun ja lukion kanssa	16
3.2 Kyselylomakkeen laadinta	16
3.3 Kyselyn toteutus	17
3.4 Kyselyyn vastanneet	19
3.5 Otoksen edustavuus	20
4 RASISMI NUORTEN SILMIN	22
4.1 Rasismi – kiusaamista, haukkumista ja syrjimistä	22
4.2 Mitä nuorten mielestä liittyy rasismiin?	24
4.2.1 Väkivalta ja ikivalta – selkeintä rasismia	25
4.2.2 Romanit ennakkoluulojen kohteina	29
4.2.3 Bob ja Anu seurustelevat – entäs sitten?	31
4.3 Rasismia – vai muuta syrjintää ja kiusaamista?	32
5 KOETTU JA NÄHTY RASISMI	33
5.1 ”Oikeaa” rasismia kohdattu vähän	33
5.2 Nähtyä rasismia riittää	35

6 POHDINTAA TUTKIMUSTULOKSISTA	37
6.1 Välineitä rasismiin puuttumiseen	39
7 LOPPUSANAT	41
LÄHTEET	42
LIITTEET	

JOHDANTO

Opinnäytetyöni nimessä oleva kommentti ”*No koulussa koko ajan näkee ☹*” on Kontiolahden yläkoulun yhdeksäsluokkalaisten tytön vastaus tutkimuksessani käyttämäni kyselylomakkeen kysymykseen ”Oletko nähnyt jotakuta kohdeltavan rasistisesti?”. Surullinen hymiökin päätyi opinnäytetyöni nimeen, koska olen tämän yhdeksättä luokkaa käyneen tytön kanssa surullinen siitä, että rasismia esiintyy nuorten keskuudessa - myönnettiinpä sitä tai ei. Opinnäytetyölläni haluan osaltani tuoda rasismia esille, jotta olisi tietoa siitä, mihin on tarve puuttua.

Muutin vuonna 2007 Pohjois-Karjalaan, Kontiolahdelle, ja halusin tehdä opinnäytetyöni uudessa kotikunnassani. Osallistuin vuonna 2008 Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Itä-Suomen läänin nuorisotoimen yhdessä toteuttamaan ammatilliseen täydennyskoulutukseen Monikulttuuristen työmenetelmien kehittäminen nuorisotyössä. Täydennyskoulutus vahvisti haluani työskennellä monikulttuurisuuden parissa ja päädyin tekemään projektiopintoni ja opinnäytetyöni aiheeseen liittyen.

Kontiolahdella nuorisotilaohjaajana työskentelevältä tuttavaltani sain kuulla, että Kontiolahden nuorisopalveluiden toiminnan painopisteenä olisi vuonna 2009 monikulttuurisuus. Keskusteltuani nuoriso-ohjaaja Jani Loposen kanssa monista nuorisopalveluiden toiveista aloin tutkia rasismia, koska Loposen mukaan ilmiö oli alkanut nostaa päätään nuorison keskuudessa.

Opinnäytetyöni päätutkimusongelmana on, ovatko kontiolahtelaiset nuoret kohdanneet rasismia omakohtaisesti tai huomanneet jotakuta toista kohdeltavan rasistisesti. Alaongelmina tutkin sitä, missä tilanteet ovat tapahtuneet ja onko niihin puututtu. Lisäksi selvitän sitä, kuinka nuoret rasismia määrittelevät – mitä rasismi heidän mielestään on. Kyseessä on kvantitatiivinen tutkimus, jonka tutkimusaineiston keräsin kyselylomakkeilla Kontiolahden yläkoulussa ja lukiossa syksyllä 2009.

Koska kysely tavoitti suuren määrän kontiolahtelaisia nuoria, opinnäytetyössä käsittelemieni kysymysten lisäksi kyselylomakkeeseen liitettiin osio ”monikulttuurinen toiminta”. Siinä kysyttiin muun muassa, kuinka maahanmuuttajanuoret saataisiin mu-

kaan nuorisopalveluiden järjestämään toimintaan ja tulisiko heille tarjota eriytettyä harrastustoimintaa. Nämä kysymykset rajasin aineistoanalyysistä pois, mutta ne antavat erikseen käsiteltynä tietoa Kontiolahden nuorisopalveluille.

Kontiolahden kunnan merkittävästä maahanmuuttajamäärästä huolimatta kunnan nuorisopalveluilla ei opinnäytetyön tekoa aloittaessani ollut Jani Loposen sanoin ”minkäänlaisia perinteitä monikulttuurisen nuorisotyön tekemisessä”. Sen tarpeeseen oli kuitenkin herätty. Opinnäytetyössäni halusin selvittää, pitikö aavistus rasismien olemassa olosta paikkansa, jotta tilanteeseen voitaisiin puuttua nuorisotyön keinoin. Monikulttuurinen toiminta -osion vastauksista toivoin saavani nuorisopalveluille tietoa siitä, miten kantaväestön nuoret ja maahanmuuttajanuoret saataisiin osallistumaan nuorisopalveluiden järjestämiin toimintoihin yhdessä.

Tämä opinnäytetyö tuo esille tilanteen kontiolahtelaisten nuorten keskuudessa syksyllä 2009. Vaikka opinnäytetyöni aineisto on kerätty jo syksyllä 2009, on rasismi edelleen samanaikaisesti sekä piilotettua että yleistä, väärin mutta valitettavassa hiljaisuudessa hyväksyttyä.

1 OPINNÄYTETYÖN TILAAJA

1.1 Kontiolahden kunta

Tutkimusta tehdessäni vuonna 2009 Pohjois-Karjalassa, Joensuun pohjoispuolella, sijaitsevassa Kontiolahdessa oli noin 13 300 asukasta. Vetovoimainen kunta oli ollut muuttovoittoinen jo 25 vuoden ajan. (Kontiolahti 2009a.) Kouluikäisiä kunnassa oli lähes 2 000; kunnan nuorekas ikärakenne olikin poikkeuksellinen Pohjois-Karjalassa (Kontiolahti 2009b).

Kuntaa monikulttuuristavat vastaanottokeskukset, jotka sijaitsevat Paiholassa ja Kontioniemessä. Paiholan kylällä sijaitsevassa vastaanottokeskuksessa oli vuoden 2009 keväällä noin 250 asiakaspaikkaa ja neljäkymmentä työntekijää. Kunnan ylläpitämä vastaanottokeskus oli ollut toiminnassa 16 vuotta. Vastaanottokeskuksen lisäksi Paiholassa sijaitsevat perheryhmäkoti Lukkarila ja tukiasuntoyksikkö Tukarila. Maaliskuussa 2009 Kontioniemeen avattiin Suomen Punaisen Ristin ylläpitämänä toinen vastaanottokeskus, jossa tällöin oli noin 120 asiakaspaikkaa. (Yle Pohjois-Karjala 2009.)

1.2 Kunnan nuorisopalvelut

”Kontiolahden nuorisopalveluiden tehtävänä on tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa elinoloja” (Kontiolahti 2012). Kunnan nuorisopalveluissa tätä tehtävää toteutti vuoden 2009 alussa nuoriso-ohjaaja Jani Loposen lisäksi kolme nuorisotilaohjaajaa, joista kaksi oli vakituisia.

Maahanmuuttajanuoret eivät juuri osallistuneet nuorisopalveluiden järjestämään toimintaan. Kirkonkylän nuorisotilalla oli alkanut käydä muutama maahanmuuttajanuori; muilla nuorisotiloilla, Kylmäojalla ja Varparannalla, heitä ei käynyt. Lisäksi perjantai-

iltaisain oli liikuntakerho, joka oli tarkoitettu kantaväestön nuorille ja maahanmuuttajanuorille. Kerhon järjestivät yhteistyössä kunnan nuorisopalvelut, Paiholan vastaanottokeskus ja perheryhmäkoti Lukkarila. Kerhon toiminta ei ollut lähtenyt kovin hyvin käyntiin, mutta sitä oli tarkoitus jatkaa ainakin kevään 2009 ajan. Ennen tätä Paiholan vastaanottokeskus oli itse organisoinut lasten ja nuorten harrastustoiminnan.

Ainoastaan maahanmuuttajanuorille tarkoitettua toimintaa ei järjestetty, lähinnä rajallisten ohjaajaresurssien takia. Loposen kanssa käydyistä keskusteluista nousi myös vahvasti esille halu saada kantaväestön nuoret ja maahanmuuttajat toimimaan yhdessä, jolloin eriytettyä toimintaa ei koettu tarpeelliseksi. Lisääntyneen maahanmuuttajamäärän myötä nousi kuitenkin vahva tarve myös kuntatasolla vastata toiminnan tarpeeseen. Vuodelle 2009 nuorisopalvelut ottikin painopisteekseen monikulttuurisuuden.

2 TIETOPERUSTA

Opinnäytetyöni keskeisin käsite on rasismi. Rasismiin nivoutuvat – monien muiden asioiden lisäksi – käsitteet syrjintä, maahanmuuttaja ja kantaväestö.

2.1 Rasismi – aatteita ja tekoja, piilossa ja nähtävillä

Rasismi on monitahoinen, vaikeaselkoinen käsite, asia ja olosuhde - välillä tuntuu, että rasismimääritelmiä on yhtä monta kuin määrittelijöitä. Rasismia tutkinut Anna Rastas toteaa artikkelissaan, että ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa rasismia on määritelty niin monin tavoin, että määritelmiä on epäilty olevan yhtä paljon kuin rasismien tutkijoita. Rasismista ei monesti puhuta sen oikealla nimellä, vaan käytetään esimerkiksi käsitteitä syrjintä, muukalaispelko ja suvaitsemattomuus. (Rastas 2005, 69, 73.) Tämä vaikeuttaa entisestään rasismien määrittelyä.

Vesa Puuronen kirjoittaa, että rasismien määrittelyä voi aloittaa aiemmista määrittelyistä, joita yhdistelemällä ja vertailemalla voi muokata kattavamman ja yksiselitteisemmän määritelmän (Puuronen 2011, 54). *”Rasismien käsitteeseen liitetyt monet merkitykset ja sille annetut lukuisat määritelmät ovat johtaneet siihen, ettei rasismilla ole yhtä, yleisesti hyväksyttyä ja tunnustettua määritelmää”* (Rastas 2005, 100). Yritän kuitenkin hieman avata rasismien laajaa määrittelyä.

”Rasismi yleistyi käsitteenä vasta 1930-luvulla, aluksi fasistien lanseeraamana positiivisena oppina, joka pian muuttui näitä oppeja ja fasistien ja natsien toimintaa kuvaavaksi kriittiseksi käsitteeksi” (Rastas 2005, 72). Jos rasismi Suomessa nähtäisiin esimerkiksi toisen maailmansodan aikaisena natsismina, loppuisi keskustelu lyhyeen. Rasismi on paljon muutakin kuin natsien joukkomurhia ja väkivaltaa. Rasismien ymmärtäminen vaatii ympäröivän yhteiskunnan tarkastelua, sillä rasismilla on aina paikalliset erityispiirteensä ja tilanteensa, aikaan ja paikkaan sidotut ilmenemismuotonsa. (mt., 70.)

Rasismiksi kutsutaan puhetavasta riippuen niin aatteita ja asenteita kuin toimintaa ja toiminnan seurauksia (Rastas 2005, 72). Käsitteellä voidaan siis viitata sekä erilais- ten puhe- ja esitystapojen aatteellisiin sisältöihin että niiden toiminnallisiin vaikutuk- siin. Ideologioilla tarkoitetaan yleensä rotuoppeja tai muita kansoja, kulttuureja ja ih- misryhmiä koskevia yleistäviä ja kielteisiä ajattelutapoja. (mt., 75.)

Rasismia luokitellaan eri syihin pohjautuvaksi tai eri ympäristöihin liittyväksi. Voidaan puhua esimerkiksi klassisesta tai vanhasta rasismista, jossa ajattelutavat, aatteet ja opit eri ihmisryhmien välisistä eroista selitetään perimällä ja biologialla. Uudempia näkökulmia rasismiin ovat uusi rasismi, differentialismi ja kulttuuri rasismi, jossa eron- teot liittyvät kulttuuriin tekijöihin. Rasismista puhutaan niin arjen rasismina kuin insti- tutionaalisenä rasismina sen mukaan, onko rasismi yhteiskunnan rakenteissa vai ih- misten arjessa jokapäiväisinä kokemuksina. Rasismia voidaan myös sanoa olevan piilossa tai avointa. (Rastas 2005, 76 - 77.)

Punaisen Ristin julkaisussa Mitä rasismi on? puhutaan PCS -mallista, joka kuvaa rasismia esiintymistä eri tasoilla: henkilökohtaisella (personal), kulttuuriin pohjautuval- la (cultural) ja rakenteellisella (structural) tasolla. Henkilökohtainen taso koskettaa yksittäisen ihmisen henkilökohtaisia ajatuksia, tunteita, kokemuksia, tekoja ja myös ennakkoluuloja, joita yksilöllä on ja joiden pohjalta hän toimii. Kulttuurinen taso edus- taa yleisesti hyväksytyjä arvoja ja normeja, jotka vahvistavat ja tukevat yksilön ajatte- lua ja toimintaa. Esimerkiksi kulttuuriin liittyvä kielenkäyttö ja huumori toimivat voi- makkaina välineinä stereotyyppien ja ennakkoluulojen luomisessa ja ylläpitämisessä. Institutionaalisenä tasolla valtaapitävien ryhmien kontrolli vähemmistöryhmiin il- menee erilaisina järjestelmäämme sisäänrakennettuina käytäntöinä, jotka mahdollis- tavat epätasa-arvoisuuden jatkumisen. Esimerkkinä tästä julkaisussa on äänioikeus parlamentti- ja presidentinvaaleissa, joissa äänestää saavat vain Suomen kansalai- set. (Punainen Risti 2009.)

Leena Suurpää on selvittänyt nuorten käsityksiä rasismista muun muassa ryhmä- haastattelujen avulla. Kysymyksenä on ollut esimerkiksi se, mistä nuoret puhuvat, kun he puhuvat rasismista ja siihen liittyvistä aihepiireistä. Haastattelujen, suomalai-

sessä keskustelussa esiintyvien rasismia koskevien käsitysten ja tieteellisten rasismijäsenysten pohjalta Suurpää jakaa rasismin kolmeen ydintarinaan - jotka eivät sulje toisiaan pois, vaan ylittävät rajoja. Jako kolmeen ydintarinaan on seuraavanlainen: *Rasismi pelonomaisena tunteena*, *Rasismi ja suomalaisuuden voima* sekä *Rasismi tietämättömytenä*. (Suurpää 2002.)

Rasismi pelonomaisena tunteena kutistaa rasismin muukalaispeloksi, ksenofobiaksi. Pelolla Suurpää tarkoittaa yksilön epävarmuutta, hallitsemattomia tunteita, jotka purkautuvat vieraaseen kohdistuvina vieroksuvinasenteina, ennakkoluuloina ja välinpitämättömytenä. Rasismia pelonomaisena tunteena voisi kielikuvallisesti sanoa tunnesairaudeksi. Rasismin kuvaaminen luonnollisena yksilön asenteena ja pelkona vie vastuun pois sosiaalisista ja poliittisista yhteyksistä, mikä voi olla vaarallista. (Suurpää 2002; 183, 185.) Myös Anne-Mari Souton etnografisen tutkimuksen kouluyhteisössä on rasismia määritelty luontaisena pelkona erilaisia kohtaan; tällöin rasismi nähdään ilmiönä, jolle ei ole mitään tehtävissä (Souto 2011, 135).

Ydintarina *Rasismi ja suomalaisuuden voima* selittää rasismin syitä ihmisten omaksumana suomalaisuuden tunteena, joka perustuu yhteisen kansakunnan, kollektiivisten tunnesiteiden sekä yhtenäiskulttuurin ajatukselle. Tunnetta taustoittavat historialliset (itsenäisyys), maantieteelliset (geopoliittinen sijainti) ja kulttuuriset (kulttuurin merkitys itsenäisen kansan rakentajana) tekijät. Ihmiset samaistuvat ennalta määriteltyyn ”suomalaisuuteen”. *Rasismi tietämättömytenä* kuvaa ihmisten tiedon, kokemusten ja ymmärryksen puutetta rasismin taustatekijänä. Tämän ”sivistymättömyyden” poistamiseksi henkilön tulisi olla tiedonjanoinen ja kriittinen ympärillä vellovan tiedonpaljouden suhteen. (Suurpää 2002, 186, 188 – 189.)

Rasismiin keskeisesti liitetty käsite on rotu. ”*Se, että ihmiskunta olisi jaettavissa eri rotuihin biologisten ominaisuuksien ja perimän pohjalta, on tieteessä kyseenalaistettu jo vuosikymmeniä sitten*”. Edelleen ajatus eri roduista on kuitenkin enemmän tai vähemmän vallalla, ja toisaalta roduista puhumattomuus saatetaan nähdä yrityksenä kieltää rasismin olemassa olo. (Rastas 2005, 78 – 81.) Rasismitutkija Vesa Puuronen perään kuuluttaa rotukäsitteen käyttöä myös suomalaisessa rasismitutkimuksessa. Puurosen mielestä rotujärjestelmä ja rodut eivät katoa sillä, että käsitettä ei uskalleta

käyttää sen takia, että se mahdollisesti uusintaa itseään negatiivisella tavalla. (Puuronen 2011.)

Rotukäsitteen tilalle on ehdotettu käsitettä etninen ryhmä, ikään kuin viattomampana ja vähemmän leimaavana. Etnisiksi määrittyvät monesti ”muut”, muualta tulleet ja suomalaisesta näkökulmasta eksoottiset ihmiset. Etnisyyskäsitettä tulisi Huttusen mukaan käyttää vain silloin, kun se on sovellettavissa myös enemmistöryhmien tarkasteluun. Käsite etninen puhdistus on vienyt pohjaa etnisyyskäsitteen viattomuudelta. (Huttunen 2005, 119 – 121.)

2.2 Rasismi koulumaailmassa

”Monikulttuuristuvaa koulumaailmaa ja siinä esiintyvää rasismia on tutkittu Suomessa jonkin verran. Niin suomalaisten opettajien kuin koululaisten asenteita, kuin maahanmuuttajien ja heidän lastensa kokemuksia sekä nuorten keskinäistä vuorovaikutusta käsittelevät tutkimukset kertovat, että rasismi on koulumaailmassa vahvasti läsnä oleva ilmiö.” (Rastas 2007, 115.) Rasismi on myös Anne-Mari Souton mukaan koulutuksen ja kasvatuksen yhteydessä sen verran vaiettu aihe, että esimerkiksi peruskoulun opetussuunnitelmassa siitä ei puhuta lainkaan (Souto 2011).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan perusopetuksen arvopohjassa suomalaisen kulttuurin monipuolistaminen maahanmuuttajien myötä, maahanmuuttajien kulttuuri-identiteetin rakentuminen ja osallisuus yhteiskunnassa ja globaalissa maailmassa. Myös tasa-arvo sukupuolten ja erilaisten oppijoiden näkökulmista tulee mainituksi. (Opetushallitus 2012.) Rasisminvastaisuutta ei arvopohjassa mainita.

Koulumaailman lisäksi harrastukset näyttävät paikkoina, joissa erilaisuutta usein nostetaan esille. Rasismi ilmenee niin lasten ja nuorten toisiinsa kohdistamana avoimena rasismina kuin rasismin värittäminä ajattelu- ja puhetapoina. Rastas nostaa esimerkiksi tilanteen, jossa uimakoulun opettaja toimii rasistisesti: ”Kun uimakoulun opettaja valitsee uimakoululaisista vierelleen tummaihoisen tytön ja huutaa: ’Nyt leiki-

tään kuka pelkää mustaa miestä’, pieni tyttö näyttää siltä kuin haluaisi hukuttautua.” (Rastas 2007, 117.)

Rastaan mukaan monet opettajat ovat kokemattomia rasismikysymysten pohtimisessa ja käsittelemisessä, ja tutkimukset, jotka osoittavat kouluissa olevan rasismia, tulevat opettajille yllätyksenä. Huomio kiinnittyy opettajien tapaan vähätellä rasismia sekä nimetä ja selittää erilaiset tapahtumat pääsääntöisesti joksikin muuksi kuin rasismiksi. Poikkeus rasismiin hiljaa – tai äänekkäämmin – hyväksyvistä kollegoistaan ovat maahanmuuttajien parissa työskentelevät opettajat. Nämä opettajat näkevät rasismiin vaikuttavan vahvasti oppilaittensa arkeen. (Rastas 2007, 116 - 117.)

Souton joensuulaiseen yläkouluun sijoittuvassa etnografisessa tutkimuksessa kantaväestön nuorten ja maahanmuuttajanuorten kamppailuihin koulun tilasta ja ryhmärajoista liittyvät julkinen rasistisuus, passiivinen suvaitsevaisuus, kulttuurinen vastajärjestäytyminen sekä kulttuurinen joustaminen. Souto tiivistää havainnoimansa luokan nuorten jännitteisistä suhteista johtuvat kamppailut näihin strategioihin. (Souto 2011, 57 – 77.)

Julkinen rasistisuus näkyy kouluissa rasistiksi äänekkäästi julistautumisena sekä äänettömämmin maahanmuuttajien välttelyä, huomiotta jättämisenä, uhkailevina ja halveksivina katseina ja erilaisena rasistisena symboliikkana. Passiivisesti rasismiin suvaitsevat irtisanoutuvat avoimesta rasismista, mutta teoillaan – ja tekemättä jättämisillään – kuitenkin osoittavat hyväksyvänsä rasismiin. Kulttuurisen vastajärjestäytymisen strategia pitää sisällään maahanmuuttajien puolustamisen, jopa väkivalloin. Souton havainnoissa vastajärjestäytyminen näkyy maahanmuuttajanuorten oman syntyperän vahvana esilletuomisena ja ”koviksen” maineen hankkimisena. Kulttuurisen joustamisen strategia pyrkii kantaväestön nuorten ja maahanmuuttajanuorten vastakkainasettelujen purkamiseen. Kulttuurinen joustavuus näkyy maahanmuuttajanuorten käytöksessä esimerkiksi kahdesta kulttuurista omaksuttuina tapoina ja haluna saada Suomen kansalaisuus. (mt., 63 – 74.)

2.3 Syrjintä

Rasismien lähikäsite on syrjintä, joka osittain lomittuu rasismien kanssa ja osittain tarkoittaa eri asioita. Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on *”edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaa kuuluvissa syrjintätilanteissa”*. Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän seuraavain sanoin: *”Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.”* (Yhdenvertaisuuslaki 2004/21.)

Yhdenvertaisuuslaissa syrjintä määritellään välittömäksi ja välilliseksi syrjinnäksi ja häirinnäksi. Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan henkilön epäsuotuisampaa kohtelua verrattaessa muiden kohteluun samassa tilanteessa. Välillisessä syrjinnässä näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden. Häirintä määritellään *”henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoitukselliseksi tai tosiasialliseksi loukkaamiseksi siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri”*. Syrjinnäksi määritellään lisäksi ohje tai käsky syrjiä.

Rasismien ja syrjinnän välistä eroa häilyttää esimerkiksi käsitteen ikärasismi käyttäminen. Ikärasismilla tarkoitetaan ikään perustuvaa syrjintää. Puurosen mukaan syrjintä on yläkäsite, jonka alla rasismilla on erityinen merkityksenä – rasismi on siis syrjintää, mutta mitä tahansa syrjintää ei voi määritellä rasismiksi. (Puuronen 2011, 51.) Anna Rastas tuomitsee ”rasismit”, joista ei tulisi puhua rasismina lainkaan; tällaisista ”rasismeista” yleisimmiksi hän mainitsee ”ikärasismien”, jossa rasismi sanalla korvataan sana syrjintä. Rastaaan mukaan edes kaikki niihin ihmisiin, jotka yleensä ovat rasismien uhreina, kohdistuvaa syrjintää ei pidä määritellä rasismiksi. Kaikenlaisen syrjinnän nimeäminen rasismiksi vähentää mahdollisuuksia puuttua todelliseen rasismiin. (Rastas 2005, 76.)

2.4 Kantaväestö ja maahanmuuttajat

Käytän opinnäytetyössäni käsitteitä kantaväestö ja maahanmuuttaja. Kantaväestön nuorilla viitataan kyselyyn vastanneisiin syntyperältään suomalaisiin nuoriin.

Kantaväestöllä tarkoitetaan yleensä sitä osaa väestöstä, jolla on pitkäaikainen historia maassa ja joka jakaa kansalliseen identiteettiin liitetyt kulttuuripiirteet. Kantaväestö näyttäytyy tällä tavalla erityisesti maahanmuuttajien tai uusien tulokkaiden vastaanotona ilman, että tarvitsee käyttää kansallisuuteen suoraan viittaavaa ilmaisua, kuten ”suomalaiset”. (Cupore 2012.) Vaikka kantaväestön ulkopuolelle määritellään usein myös kansalliset ja historialliset vähemmistöt sekä alkuperäiskansat, opinnäytetyössäni katson esimerkiksi aineistonkeruuseen käyttämässäni kyselylomakkeessa mainitut romanit kuuluviksi kantaväestöön.

Maahanmuuttajiksi tulevat helposti määritellyiksi kaikki ulkonäöltään (etenkin ihonvärittään) kantaväestöstä poikkeavat. Henkilö määritellään milloin maahanmuuttajaksi, milloin toisen tai vaikkapa kolmannen polven maahanmuuttajaksi. Maahanmuuttaja on yleiskäsite, joka koskettaa kaikkia eri perustein maahan suhteellisen pysyvästi muuttavia henkilöitä. Tutkimukseni perusjoukkoon, Kontiolahden yläkoululaisiin ja lukiolaisiin, kuuluvista pääosin pakolaisina maahan tulleista nuorista käytän yleisesti käsitettä maahanmuuttajanuori.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Yhteistyötä yläkoulun ja lukion kanssa

Koska tutkimukseni tavoitteena oli selvittää mahdollisimman kattavasti kontiolahte-laisten nuorten rasismikokemuksia ja mielipiteitä siitä, mitä rasismi on, valitsin aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn. Jotta tavoittaisin suuren joukon nuoria, oli luonnollista tehdä yhteistyötä Kontiolahden yläkoulun ja lukion kanssa. Otin keväällä 2009 yhteyttä yläkoulun rehtoriin, Anna Käyhkөөn, ja lukion rehtoriin, Ilpo Saarelaiseen, jotka suhtautuivat heti myönteisesti tutkimukseeni ja kyselyn teettämiseen kouluissa. Puhelinkeskustelujen ja sähköpostien vaihdon lisäksi kävin esittelemässä tutkimustani ja alustavia ideoita kyselylomakkeesta molemmille rehtoreille.

Koska kysely teetettiin alaikäisillä, tuli huomioida tutkimuslupa-asiat. Yläkoulun rehtori pyysi minua tekemään huoltajille kirjeen, jossa esittelin lyhyesti tutkimukseni, kerroin aineiston luottamuksellisesta ja nimettömästä käsittelystä ja pyysin heitä allekirjoittamaan kouluun palautettavan lupalapun kyselyyn osallistumisesta (LIITE 1). Lukiossa käytäntönä oli, että rehtori voi myöntää tutkimusluvan. Tein vapaamuotoisen tutkimuslupa-anomuksen, jonka rehtori hyväksyi ja tästä tuli merkintä päätöspöytäkirjaan (LIITE 2).

3.2 Kyselylomakkeen laadinta

Kyselyn laatimista varten perehdyin rasismiin, sen erilaisiin määritelmiin ja esiintymismuotoihin. Näiden tietojen avulla rakensin kyselylomakkeen, jossa kysyttiin sekä avoimesti että strukturoidusti sitä, mitä rasismi nuorten mielestä on. Kyselylomakkeeseen tuli esimerkiksi tapausesimerkkejä rasistisista tilanteista sekä kuva tummaihoisesta Bobista ja vaaleaihoisesta Anusta, jotka seurustelevat. Lisäksi lomakkeessa kysyttiin nuorten mahdollisesti kohtaamasta rasismista, heidän näkemistään rasisti-

sista tilanteista sekä siitä, kuinka rasisminvastaista työtä tulisi nuorten mielestä tehdä.

Koska kysely suunnattiin sekä kantaväestön että maahanmuuttajanuorille, taustatiedoissa kysyttiin sukupuolen, iän ja luokka-asteen lisäksi syntymämaata, kansallisuutta ja muualta muuttaneilta Suomessa asutun ajan pituutta.

Kyselylomakkeen laadittuani vierailin Kylmäojan nuorisotilalla Kontiolahden Lehmossa ja pyysin muutamaa nuorta kommentoimaan lomaketta, ja esittämään siitä mieleen tulevia kysymyksiä. Lomaketta kommentoivat seitsemäsluokkainen poika, ammattikoulussa ensimmäistä ja toista vuotta opiskelevat pojat sekä nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajaksi opiskeleva tyttö. Rasismi on aihealueena mielestäni niin laaja ja jopa vaikeaselkoinen, että halusin saada nuorten mielipiteitä kyselylomakkeen selkeydestä ja käsitteiden ymmärrettävyydestä. Lomake osoittautui nuorten mielestä varsin toimivaksi, enkä tehnyt siihen testauksen jälkeen suuria muutoksia (LIITE 3).

3.3 Kyselyn toteutus

Kysely toteutettiin sekä yläasteella että lukiossa syksyllä 2009. Käytännössä toteutus tapahtui niin, että opinnäytetyöni tilaaja vei kouluille kyselylomakkeet, ja opettajat teettivät kyselyt oppitunneilla otokseen valituissa luokissa. Rehtorit olivat sitä mieltä, ettei minun ollut tarpeellista tulla itse luokkiin teettämään kyselyä, vaan opettajat voisivat tehdä sen puolestani. Näin säästettäisiin itse kunkin aikaa. Kyselylomakkeeseen liitettiin tämän vuoksi tietoa tutkimuksestani (LIITE 4). Rehtorit valitsivat tutkimukseen osallistuvat luokat. Luotin heidän kykyynsä valita kouluistaan perusjoukkoa eli yläkoululaisia ja lukiolaisia parhaiten edustava otos, johon kuuluisi sopivassa suhteessa myös maahanmuuttajaoppilaita.

Kyselyn toteutusvaiheessa olisin voinut olla paljon tarkempi. Tutkimuksen tästä vaiheesta minulle on jäänyt epäselviä asioita, joita on hyvin vaikea selvittää, kun aineistonkeruusta on kulunut kaksi ja puoli vuotta. Lopullinen koululle toimitettujen tyhjien kyselylomakkeiden määrä jäi minulle epäselväksi, koska opinnäytetyöni tilaaja toimitti

lomakkeet, enkä huomannut kysyä lopullista määrää häneltä. Alun perin suunnitelmana oli toimittaa kouluille yhteensä 250 lomaketta, jotta niitä olisi riittävästi luokkiin jaettaviksi – kouluille vietyjen lomakkeiden määrä on siis noin 200 – 250. Lisäksi minulla ei ole tietoa, mitkä luokat valikoituivat rehtoreiden toimesta otokseen ja kuinka paljon näissä luokissa oli oppilaita, jotka eivät kyselyä täyttäneet. Edellä mainitut asiat vaikuttavat siihen, etten pysty laskemaan kyselylle tarkkaa vastausprosenttia. Muuhun tutkimuksen luotettavuuteen nämä asiat eivät vaikuta.

Koska tutkimukseni käsittelee rasismia, oli otokseen tarkoitus saada myös maahanmuuttajaoppilaita, joita yläkoulussa syksyllä 2009 oli kolmekymmentä, noin viisi prosenttia oppilaista. Lukiossa maahanmuuttajaoppilaita oli neljä, noin kaksi prosenttia oppilasmäärästä. Palattuani opiskelutauon jälkeen aineiston pariin sain huomata, että saamastani 182 vastauksesta vain kolme oli maahanmuuttajaoppilaalta.

Maahanmuuttajaoppilaiden vastausten puuttuminen herättää kysymyksiä: Minne katosivat ne maahanmuuttajaoppilaat, joita otokseen tuli valita? Eikö huoltajilta ollut saatu lupaa osallistua kyselyyn? Oliko lomake rasismia käsittelevine termeineen liian vaikea ymmärtää ja jäi näin ollen täyttämättä? Oliko aihe liian henkilökohtainen ja vaikea maahanmuuttajaoppilaille? Saavuttivatko kyselylomakkeet maahanmuuttajaoppilaita tai jäivätne ne vastaamisen jälkeen jonnekin matkan varrelle? Vai olivatko oppilaat täyttäneet jo kyllästymiseen asti erilaisia kyselyitä ja tämä kysely sai jäädä?

Tutkimuksen toteutuksessa ilmenneet ongelmat olisin luultavasti voinut estää valitsemalla otokseen luokat yhdessä rehtoreiden ja opettajien kanssa. Näin olisin voinut varmistaa otoksen edustavan perusjoukkoa ja myös sen, että maahanmuuttajia olisi valikoitunut otokseen. Kyselyn teettäminen luokissa itse olisi mahdollisesti tuonut tutkimuksen lähemmäs nuoria, eikä vain ollut jokin luokassa kierrätetty lomake.

3.4 Kyselyyn vastanneet

Kontiolahden yläkoulussa ja lukiossa toteutettuun kyselyyn vastasi 186 nuorta. Asiallisesti täytettyjä lomakkeita oli 182 kappaletta. Sulkeisiin ( ) merkatut luvut tarkoittavat vastaajien lukumäärää.

Vastaajista 52,2 prosenttia (95) oli poikia ja 46,2 prosenttia (84) tyttöjä. Kolmeen lomakkeeseen ei ollut merkitty sukupuolta (1,6 %). Yläkoululaisia vastaajista oli 56 prosenttia (102) ja lukiolaisia 44 prosenttia (80). Vastaajat olivat iältään 12 – 19 -vuotiaita (TAULUKKO 1). Eniten, 20,3 prosenttia (37), vastaajissa oli 15 -vuotiaita. 12- ja 19 -vuotiaita oli vähiten 1,6 (3) ja 1,1 (2) prosenttia vastaajista.

Taulukko 1. Vastaajien ikä.

Ikä vuosina	Lukumäärä	% vastaajista
12	3	1,6
13	32	17,6
14	31	17,0
15	37	20,3
16	28	15,4
17	24	13,2
18	25	13,7
19	2	1,1
Yhteensä	182	100,0

Taulukko 2. Vastaajat luokka-asteittain.

Luokka-aste	Lukumäärä	% vastaajista
7. luokka	34	18,7
8. luokka	28	15,4
9. luokka	40	22,0
lukion 1.	30	16,5
lukion 2.	20	11,0
lukion 3.	30	16,5
Yhteensä	182	100,0

Luokka-asteittain tarkasteltuna eniten vastaajia oli 9. luokalta, 22 prosenttia (40), ja vähiten lukion toiselta luokalta, 11 prosenttia (20) (TAULUKKO 2).

3.5 Otoksen edustavuus

Syksyllä 2009 Kontiolahden yläkoulussa oli 593 oppilasta: seitsemännellä luokalla 189, kahdeksannella 211 ja yhdeksännellä 193. Tyttöjä heistä oli 47 prosenttia ja poikia 53 prosenttia. Yläkoulusta kyselyyn vastasi 17,2 prosenttia (102) koulun oppilasmäärästä. Luokittain eriteltyinä kyselyyn vastasi seitsemänneltä luokalta 18, kahdeksannelta 13,3 ja yhdeksänneltä 20,7 prosenttia oppilaista. Kyselyyn vastanneista tyttöjä oli 48 prosenttia ja poikia 50 prosenttia; kahden prosentin puuttuminen johtuu vastauksista, joihin ei ollut merkitty sukupuolta.

Lukiossa oppilaita oli 178: ensimmäistä vuotta opiskelevia 62, toista vuotta opiskelevia 69, kolmatta vuotta opiskelevia 42 ja neljättä vuotta opiskelevia viisi. Heistä kyselyyn vastasi 44,9 prosenttia (80). Kyselyyn vastasi lukion ensimmäiseltä luokalta 48,4; lukion toiselta 29 ja lukion kolmannelta 71,4 prosenttia oppilaista. Tyttöjä lukiolaisista oli 54 ja poikia 46 prosenttia. Kyselyyn vastaajista tyttöjä oli 44 prosenttia ja poikia 55; prosentin puuttuminen johtuu vastauksesta, jossa ei ollut mainittu vastaajan sukupuolta.

Syksyllä 2009 yläkoulun oppilaista noin viisi prosenttia oli maahanmuuttajaoppilaita ja lukiolaisista noin kaksi prosenttia. Vaikka kyselyn oli tarkoitus saavuttaa myös heitä, jäivät maahanmuuttajaoppilaiden vastaukset saamatta. Kyselylomakkeessa kysyttiin sekä kansalaisuutta että syntymämaata, ja muualla kuin Suomessa syntyneitä tai muun kuin Suomen kansalaisia vastaajista oli vain kolme. Voidakseni käyttää maahanmuuttajaoppilaiden vastauksia raportissani niin, etteivät he ole tunnistettavissa, päätin olla mainitsematta heidän ikäänsä, kansalaisuuttaan ja sitä, kauanko he ovat asuneet Suomessa. En erittele myöskään sitä, ovatko vastaajat yläkoulusta vai lukiosta. Maahanmuuttajien vastaukset eivät ole yleistettävissä, vaan ovat kolmen vastanneen henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä.

Kyselylomakkeilla saamani aineisto on laaja. Jotta tutkimuksen tuloksia voisi yleistää, on suositeltava otoksen koko 10 – 30 prosenttia perusjoukosta. Tutkimuksessani analyysiin otetut 182 vastausta on 23,6 % perusjoukosta. Tutkimuksessani yläkoululaisista kyselyyn vastasi noin 17 prosenttia ja lukiolaisista lähes 45 prosenttia. Suku-

puolijakauma on yläkoulun osalta otoksessa lähes sama kuin perusjoukossa; lukiosta saaduissa vastauksissa sukupuolijakauma on hieman vääristynyt perusjoukkoon verrattuna. Suomalaisien vastaajien osalta tutkimustulokset ovat yleistettävissä perusjoukkoon.

4 RASISMI NUORTEN SILMIN

Tutkimukseni yhtenä alaongelmana oli selvittää nuorten käsityksiä siitä, mitä rasismi on. Raportissani käsittelen tämän alaongelman ennen pääongelmaa, koska on johdonmukaisempaa määritellä ensin se, mitä rasismi nuorten mielestä on ja tämän jälkeen mennä heidän kohtaamaansa ja näkemäänsä rasismiin.

Kyselylomakkeessa kysyin avoimella kysymyksellä: ”Mitä rasismi mielestäsi on?”. Tämän jälkeen oli monivalintakysymys, jossa kysyttiin, mitkä annetuista vaihtoehdoista liittyvät rasismiin (katso LIITE 3). Vaihtoehdot, esimerkiksi rotu, muukalaispelko, epätasa-arvo ja puhetavat, poimin tutkijoiden (esim. Suurpää 2002, Rastas 2005) rasismimäärittelmistä ja ideoin yhdessä opinnäytetyöni ohjaajan kanssa. Nuorten rasismi-käsitteen määrittelyä kartoitettiin myös yhdellätoista nuorten elämänpiiriin sijoituvalla esimerkkitalanteella. Kuvitteelliset tilanteet sijoituivat esimerkiksi kouluun, koulumatkalle, kesätyönhakuun ja sosiaaliseen mediaan.

4.1 Rasismi – kiusaamista, haukkumista ja syrjimistä

Rasismi saa nuorten avoimissa vastauksissa monenlaisia muotoja. Rasismi on muun muassa haukkumista, kiusaamista, syrjimistä, ennakkoluuloja, väkivaltaa, halveksuntaa, rotusyrjintää, eriarvoisuutta, torjumista, hylkimistä, pelkoa ja alistamista. Nuorten nimeämät rasismien uhrit ovat jollain lailla valtavirrasta eroavia: eri maasta tulleita, tummaihoisia, eri uskontoa harjoittavia, eri kieltä puhuvia, eri kansalaisuuden omaavia. Nuorten vastausten teemoittelu tiivistää rasismiin liittyväksi kansalaisuuteen, syntyperään, ulkonäköön, rotuun, kulttuuriin ja uskontoon.

Useimmin mainittuja rasismien määrittelyjä ovat syrjintä, haukkuminen ja kiusaaminen, jonka kohteena on *erimaaalainen, mamu, ulkomaalainen, tummaihoinen, toisen näköinen, erirotuinen, vähemmistö, erilainen, poikkeava, eri kieltä puhuva, ulkomaalais-syntyinen*. Kansalaisuuteen ja syntyperään, ulkonäköön ja rotuun sekä kulttuuriin ja uskontoon liittyvinä syrjiminä mainitaan 116, haukkuminen 59 ja kiusaaminen 38

kertaa. Sanat syrjiminen, haukkuminen ja kiusaaminen mainitaan myös ilman määriteltä kohdetta: syrjiminen 12, haukkuminen 8 ja kiusaaminen 8 kertaa. Seuraavaksi yleisin rasismien määrittely on väkivalta, joka on mainittu 14 kertaa. Nämä neljä määritelmää nousevat lukumäärillään selvästi ylitse muiden.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta rasismia määritellään negatiivisilla asioilla. Vastaukset *”vittuillaan neekereille”* ja *”kaikki ei pidä neekereistä”* nousevat kyseisillä tavoilla vastanneiden nuorten muiden vastausten yhteydessä rasismia kannattaviksi kommentteiksi. Selvästi rasistiset vastaukset jäävät kuitenkin muutamaaan. Sukupuolten välisiä eroja rasismien määrittelyssä ei ole; tytöt ja pojat määrittelevät rasismia samoilla sanoilla – tytöt tosin poikia monisanaisemmin.

Nuoret määrittelevät rasismien muun muassa näin:

”Että on vastaan ulkomaalaisia/ tummaihoisia. Saattaa haukkua, kiusata heitä. Suoraan sanoen inhoaa heitä.” Seitsemäsluokkalainen tyttö.

”Että maahanmuuttajia johonkin maahan tulleita haukutaan ja kiusataan, sellaisilla asioilla, joille he itse eivät voi mitään ja esim. uskontoa pilkataan.” Seitsemäsluokkalainen tyttö.

”Mielestäni rasismi on rotusyrjintää.” Seitsemäsluokkalainen tyttö.

”Syrjintää; (vähemmistöjen) kaltoin kohtelua; työkeätä kohtelua ihmisiä kohtaan jotka eivät omasta mielestä kuulu jonnekin tjs.” Lukion ensimmäistä käyvä tyttö.

”Syrjitään, pilkataan, haukutaan ja huomautetaan tummasta ihosta, hajusta, pukeutumisesta, kielestä ja elämäntavoista.” Lukion ensimmäistä käyvä tyttö.

”Toisen ’rodusta’ johtuva tietoinen syrjintä yms.” Lukion toista käyvä poika.

”Käsitys siitä, että on eri ihmisrotuja, ja väännetään sillä perusteella jokin hierarkia.” Lukion kolmatta käyvä poika.

4.2 Mitä nuorten mielestä liittyy rasismiin?

Strukturoidussa kysymyksessä ”*Rasismiin liittyy mielestäni:*” nuoret valitsivat, mitkä annetuista vaihtoehdoista heidän mielestään liittyvät rasismiin (TAULUKKO 3).

Taulukko 3. Mitkä asiat nuorten mielestä liittyvät rasismiin.

Vastaukset prosentteja kaikista vastauksista	kyllä	ei	ei osaa sanoa
alistavat opit, kuvitelmat ja asenteet	67,6	6,0	25,8
etnisyys (perinnetavat, kieli)	48,9	16,5	32,4
rotu, rotuerot	87,9	6,6	5,5
ulkopuolelle sulkeminen, syrjintä	84,6	4,4	9,3
muukalaispelko	53,3	22,5	22,5
tietoisesti toimiminen	50,5	13,2	32,4
epäoikeudenmukainen kohtelu	84,1	6,0	8,2
epätasa-arvo	83,5	4,4	10,4
puhetavat (esim. vitsit)	45,1	28,0	25,8
yksilöä/ yhteisöä loukkaava toiminta	79,1	6,6	12,1
biologiset tekijät (ulkonäkö)	68,1	13,2	17,0
kulttuuriset tekijät (uskonto, juhlat)	57,1	20,9	20,9
väkivalta	65,4	14,3	18,7
tiedon puute	41,8	28,6	28,0

Nuoret liittäivät rasismiin yksimielisimmin alistavat opit, kuvitelmat ja asenteet, rodun ja rotuerot, ulkopuolelle sulkemisen ja syrjinnän, epäoikeudenmukaisen kohtelun, epätasa-arvon, yksilöä tai yhteisöä loukkaavan toiminnan, biologiset tekijät (ulkonäkö) ja väkivallan. Alistavien oppien, kuvitelmien ja asenteiden liittyminen rasismiin on jakanut mielipiteitä siinä määrin, että 25,8 % on vastannut kysymykseen vaihtoehdolla ”en osaa sanoa”.

Suurimmat ”kyllä” -vastaus-prosentit strukturoidussa kysymyksessä saivat *rotu ja rotuerot* (87,9 %), *syrjintä ja ulkopuolelle sulkeminen* (84,6) ja *epäoikeudenmukainen kohtelu* (84,1). Rasismi syrjintänä nousi vahvasti esille myös nuorten määrittellessä

rasismia avoimessa kysymyksessä ”*Mitä rasismi mielestäsi on?*”. Rotu ja rotuerot tulivat nuorten avoimissa vastauksissa esille lähinnä rasismiin johtavina ”syinä”.

Eniten mielipiteitä strukturoidussa kysymyksessä jakoivat vaihtoehdot *etnisyys (kieli, tavat)*, *muukalaispelko*, *tietoisesti toimiminen*, *puhetavat (esim. vitsit)*, *kulttuuriset tekijät (uskonto, juhlat)* ja *tiedon puute*. Kyselylomaketta nuorilla testatessani nämä vaihtoehdot herättivät nuorissa eniten kysymyksiä. Esimerkiksi vaihtoehto *tietoisesti toimiminen* oli nuorille hieman epäselvä. Hajautuneet vastaukset voivat olla epävarmuutta käsitteistä – toisaalta kyseisiä asioita ei voi juuri toisillakaan termeillä ilmaista. Lomaketta laatiessani pyrin huomioimaan käsitteiden ”epäselvyyden” laittamalla vaihtoehtoihin esimerkiksi sekä etnisyyden että kulttuuriset tekijät, jotka merkitsevät osittain samoja asioita.

Kysymyksessä kahdeksan ”*Rasismiin liittyy mielestäni:*” oli kiinnostavaa huomata, että vaihtoehto *puhetavat (esim. vitsit)* jakoi nuorten mielipiteet selvästi. Alle puolet (45,1 %) oli sitä mieltä, että puhettavat liittyvät rasismiin. 28 % oli sitä mieltä, etteivät puhettavat liity rasismiin ja 25,8 % ei osannut valita kantaansa. Suomalaiseen vitsikulttuuriin kuuluvat vahvasti ”suomalainen, ruotsalainen ja norjalainen” -tyyppiset vitsit, jotka osaltaan pitävät yllä kansalaisuuksiin liitettyjä stereotyyppioita. Tämä voi olla yksi syy siihen, etteivät nuoret koe vitsejä rasistisiksi.

Mielenkiintoista oli myös, että vaihtoehtoa *muukalaispelko* ei liittännyt rasismiin 22,5 % vastanneista ja kantaansa ei osannut sanoa 22,5 %, yhteensä 45 %. 53,3 % mielestään muukalaispelko liittyy rasismiin. Suurpää on jakanut rasismien määrittelyyn kolmeen ydintarinaan, joista yksi on rasismi pelonomaisena tunteena. Tässä ydintarinassa rasismi kiteytyy muukalaispeloksi. (Suurpää 2002; 183, 185.)

4.2.1 Väkiältä ja ikäältä – selkeintä rasismia

Kyselylomakkeessa (LIITE 3) olleet tapausesimerkit sijoittuivat nuorten elinpiiriin, kuten koulun oppitunneille, kouluruokailuun ja nuorisotilaan. Nuorten tuli kuvitella itsensä tilanteeseen ja miettiä, onko tilanteessa rasismia. Tapausesimerkeillä pyrin tarken-

tamaan nuorten rasismien määrittelyjä ja selvittämään sitä, millainen käytös nuorten mielestä on rasistista. ”Kyllä”- ja ”ei” -vaihtoehtojen lisäksi nuoret saivat avoimesti perustella vastauksensa. SPSS-ohjelmalla (Statistical Package for the Social Sciences) vastauksia käsitellessäni tein vielä luokan ”ehkä, ehkä ei”, koska nuoret olivat luoneet lomakkeisiin omia vastausvaihtoehtoja, jos eivät olleet kallistuneet kummankaan annetun vaihtoehdon puolelle. Koin merkitykselliseksi huomioida myös nämä vastaukset.

Taulukko 4. Missä tilanteissa nuorten mielestä on rasismia.

vastaukset prosentteja kaikista vastauksista	ehkä, ehkä ei		
	kyllä	ei	
koulumatkalla	67,6	25,8	5,5
välitunnilla	64,8	30,8	3,8
liikuntatunnilla	36,6	47,3	12,6
kesätyönhaussa	70,3	24,2	3,3
romanipoika kaupassa	38,5	53,3	6,0
ei oteta ryhmätyöhön	73,1	19,2	3,3
ruokalan jonossa	64,8	27,5	2,7
romani ei käy koulussa	50,5	39,6	0,5
pyörän kumit puhkottu	89,6	8,2	0,0
nuorisotilan ovella	86,5	8,8	0,0
Facebook-ryhmässä	89,6	7,1	0,5

Lähes 90 prosenttia vastaajista tulkitse koulun pihalle (kysymys numero 17), nuorisotilaan (nro 18) ja Facebookiin (nro 19) sijoittuvat tilanteet rasistisiksi. Nuorten mielestä selkeimmin rasistisia olivat siis esimerkkitalanteet, joissa jotakuta tai jonkun omaisuutta vahingoitetaan fyysisesti tai jotakuta uhataan väkivallalla.

Koulun pihalle sijoittuvassa tilanteessa Nasira-nimisen tytön polkupyörää on rikottu, vieressä olevassa poikaporukassa keskustellaan kovaan ääneen sosiaalitoimiston rahoilla ostetusta pyörästä, ja yksi pojista laittaa linkkuveitsen taskuunsa. Vastaajista 89,6 %:n mielestä tilanteessa on rasismia ja 8,2 %:n mielestä ei.

”Kyllä”-vastauksiaan nuoret perustelevat sillä, että tilanne on heidän mielestään kiusaamista, ilkivaltaa, tahallista toimintaa ja pyörää on rikottu sen takia, että sen omistaa maahanmuuttaja. Lukion ensimmäistä käyvä tyttö perustelee ”kyllä” -vastauksensa näin: *”Ilkivaltaa ja perusteena ilmeisesti käsitys siitä, että ulkomailta tulevat tulevat Suomeen elämään suomalaisten rahoilla”*. Poikien tekoa selitetään kateudella ja luuloilla siitä, että maahanmuuttajat elävät leveästi sosiaalietuuksilla. *”Suoraan sanottuna on väärin, että Suomalaisille kuuluvat rahat menevät tummaihoisten kalliisiin vaatteisiin, kun he voisivat ostaa niillä esim. ruokaa. Selvästi huomaa rasismia silti.”* *”Törkeää käytöstä ja rasismia. Mutta valitettava tosi asia, että niinhän se pyörä luultavasti on ostettu soskun rahoilla.”* ”Ei”-vastauksia nuoret perustelevat esimerkiksi sillä, etteivät pojat tieneet, kenen pyörä oli ja olisivat tehneet kaiteellisina saman muidenkin pyörille. *”Sossu ostaa uuden”* ja *”meijän verorahat”* olivat yhdeksäsluokkalaisten poikien perusteluina.

Tilanteessa nuorisotilan ovella (nro 18) pojat eivät päästä tummaihoista poikaa sisälle nuorisotilaan, vaan vetävät oven kiinni pojan nenän edestä niin, että tämän käsi jää oven väliin. 86,5 % vastaajista mieltää tilanteen rasistiseksi ja 8,8 % ei miellä. Tilanteessa on nuorten mielestä ihonväriin perustuvaa kiusaamista ja syrjintää, vaikka nuorisotilan pitäisi olla kaikille nuorille avoin paikka: *”Nuoret eivät halunnut tummaihoista joukkoonsa.”* Myös tilanteen väkivaltaisuus tekee siitä nuorten mielestä rasistisen: *”Väkivallanteko ihonvärin takia on selvästi rasismia.”* *”Fyysistä rasismia, ilmenee fyysisenä väkivaltana.”* ”Ei”-vastauksia perustellaan jälleen sillä, että samalla tavalla olisi voitu kohdella ketä tahansa ja että nuorisotila on jo täynnä.

Esimerkkitalanteeksi otin myös kevättalvella 2009 Facebookissa olleen ryhmän ”Autaan somaliystävämme takaisin kotiin”, jonka sisältö oli hyvin rasistisesti väritynyttä. Ryhmä herätti kiivasta keskustelua, ja se suljettiin. Esimerkki Facebookin rasistisesta tilanteesta oli pyörään kohdistuneen ilkivallanteon (tilanne nro 17) lisäksi nuorten mielestä kaikkein eniten rasistinen; 89,6 % prosenttia mielsi tilanteen rasistiseksi. Esimerkissä olleen kommentin ”Niitä pitäisi ehkä hakata vähän ennen kun ne lähetettäisiin takaisin. ehkä ne oppis käyttäytymään” väkivallalla uhkailu oli nuorten mielestä rasistista: *”Selvää uhkailua ja rasismia”*. Myös kokonaisen kansan leimaaminen huonosti käyttäytyväksi oli vastaajien mielestä väärin. *”Inhottavaa, yleistystä somaleista*

ja rasistista suhtautumista". 7,1 %:n mielestä esimerkkitilanteessa ei ollut rasismia. "Ei" vastanneiden joukosta löytyi rasistisia kommentteja kuten *"oikein. siisti jätkä"* ja *"ne tarvii styroksi lautan jolla voi meloa takaisin somaliaan"*. Nämä kommentit tulivat yhdeksäsluokkalaisilta pojilta, joiden vastaukset olivat muissakin kysymyksissä rasistisia.

Enemmän "ei"- kuin "kyllä"-vastauksia tuli kysymykseen, joka sijoittui koulun liikuntatunnille (nro 11). Liikuntatunnille sijoittuva tilanne oli seuraavanlainen: "Liikuntatunnilla opettaja sanoo, että alkulämmittelyksi pelataan Kuka pelkää mustaa miestä? -peliä. Ensimmäiseksi "mustaksi mieheksi" hän ehdottaa luokan tummaihoista poikaa." 47,3 % ei pitänyt rasistisena opettajan käytöstä liikuntatunnilla ja 36,3 %:n mielestä opettaja käyttäytyi rasistisesti.

47,3 % vastaajista ei kokenut Kuka pelkää mustaa miestä? -pelin liikuntatunnilla pelaamista ja tummaihoisen pojan "mustaksi mieheksi" valitsemista rasistiseksi. "Ei" vastanneiden nuorten mielestä kyseinen peli on *"perinnepeli"*, *"vain peli"*, *"aivan tavallinen peli"* ja *"vanha leikki"*, jota pitäisi voida pelata kenenkään siitä loukkaantumatta. "Ehkä, ehkä ei" -luokkaan laittamissani vastauksissa (12,6 %) nuoret pohtivat sitä, onko opettaja tarkoituksella valinnut tummaihoisen pojan "mustaksi mieheksi" vai oliko tilanne sattumaa. Rasistinen tilanne on silloin, jos opettaja tarkoituksella valitsee tummaihoisen pojan. Myös sillä on nuorten mielestä väliä, onko luokassa muita tummaihoisia vai onko poika luokan ainut tummaihoisen. *"Se voi olla sattumaa tai pelkkä vitsi"* -osan mielestä tilanne ei ole rasistinen, jos tummaihoisen poika valikoituu sattumalta "mustaksi mieheksi". Myös silloin opettajan käytös on hyväksyttävää, jos valinta on tarkoitettu *"pelkäksi vitsiksi"*.

Tilanteen rasistiseksi mieltäneiden (36,3 %) vastauksissa Kuka pelkää mustaa miestä? -peli on jo sinällään rasistinen, eikä sitä pitäisi enää kyseisellä nimellä pelata: *"Jo pelkkä pelin nimi voidaan kokea loukkaavana"*. Viittaus oppilaan ihonväriin on loukkaava ja opettaja ammattitaidoton. Myös sillä on nuorten mielestä merkitystä, että opettaja valitsee tummaihoisen pojan ensimmäiseksi "mustaksi mieheksi". *"Koska jos se ei olisi rasismia opettaja olisi voinut ensin määrätä mustaksi mieheksi valkoihoisen ja sen jälkeen vasta tummaihoisen."* Tilannetta rasistisena pitävien mielestä opettajan

toiminta on *"pilkkaa tummaihoista kohtaan"* ja *"huono vitsi"*. Tilanne nähdään siis myös negatiivisesti humoristisena, kun taas osan "ei" vastanneiden mielestä opettajalla oli hyvä huumorintaju valitessaan tummaihoisen pojan *"mustaksi mieheksi"*.

4.2.2 Romanit ennakkoluulojen kohteina

Kauppaan sijoittuvassa tilanteessa (nro 13) myyjä pyysi romanipoikaa näyttämään kassalla taskunsa: *"Romanipoika käy kaupassa, mutta ei osta mitään, koska ei löydä haluamaansa. Myyjä pyytää poikaa näyttämään taskunsa kassalla, kun poika on ohittamassa jonoa."* 53,3 % ei näe tilanteessa rasismia, 38,5 %:n mielestä tilanne kaupassa on rasistinen. Enemmistön mielestä myyjän toiminta ei ole rasistista ja tätä perustellaan muun muassa sillä, että myyjät saavat pyytää ketä tahansa näyttämään taskunsa tai laukkunsa; osa näkee myyjän toiminnan hänen velvollisuudekseen.

"Ei" vastanneiden mielestä myyjällä on syytä epäillä pojan näpistäneen jotakin, koska hän ohittaa jonon ostamatta mitään: *"koska yleensä kun kauppaan mennään, niin sieltä ostetaan jotain."* Vastaajien mielestä se, että myyjä pyytää romanipoikaa näyttämään taskunsa, on oikeutettua ja ei-rasistista, jos myös muita nuoria pyydetään tekemään samalla tavalla. Osa vastaajista on itseäänkin pyydetty kassalla näyttämään taskunsa tai laukkunsa, joten tilannetta ei mielletä rasistiseksi.

Tilanteen ei-rasistiseksi määrittelevien joukossa on myös vastauksia, jotka ilmentävät nuorten ennakkoluuloja romaneita kohtaan: *"Ne varastelee niin paljon – jos on epäily kannattaa katsoa", "koska ne varastaa", "ne varastaa usein", "se on voinu pöllii vaikka tiskikoneen. ne aina pöllii jotakin", "mustalaisethan ovat tunnetusti niitä, jotka varastavat"*. Jos osa vastaajista oikeuttaa myyjän toimintaa sillä, että romaneita pidetään yleisesti varkaina, osa taas perustelee samoilla ennakkoluuloilla "kyllä"-vastauksiaan: *"Myyjä on epäluuloinen niitä kohtaan", "ennakkoluuloja romania kohtaan", "romanit myönnetään vielä tänäkin päivänä varkaiksi ennakkoluulojen takia", "koska mustalaisille on leimattu sellainen maine"*.

Toinen romanivähemmistöämme koskeva esimerkkitalanne (kysymysnumero 16) sijoittuu koulumaailmaan: ”Romanipoika ei ole käynyt viikkoon koulussa. Luokkakaverit ihmettelevät tätä, mutta opettaja tokaisee: ’Niiden kulttuuriin ei kuulu käydä koulussa. Ei siihen voi puuttua.’” Kauppatilanteen tavoin tämäkin romaneita koskeva esimerkkitalanne jakoi mielipiteitä ja herätti nuorissa ajatuksia. 50,5 %:n mielestä opettajan käytös on rasistista, 39,6 % ei näe tilanteessa rasismia.

Osa niistä, joiden mielestä tilanteessa ei ole rasismia, perustelee vastauksensa sillä, että *”opettaja puolustaa pojan kulttuuria”* ja *”ottaa huomioon pojan taustan”*. Osan mielestä siis opettajan väite, ettei romanikulttuuriin kuulu koulussa käynti, pitää paikkansa: *”opettaja tietää, että se on totta”, ”opettaja on oikeassa”, ”jos kulttuuriin niin kuuluu, niin ei siihen voi puuttua”*.

Tilanteen rasistiseksi näkevät jakautuvat kahteen ryhmään: niihin, joiden mielestä opettajan käytös on rasistista romaneja kohtaan ja niihin, joiden mielestä rasismien kohteeksi joutuvat kantaväestön edustajat. Opettajan kommentti on ”kyllä” vastanneiden mielestä ilkeä, romania pilkkaava ja kulttuuriin liittyvää syrjintää. Opettaja ilmaisee myös kommentillaan omia ennakkoluulojaan: *”opettajan asenne on huono”, ”se on ennakkoluulo ja yleistämistä”*. Kommentillaan opettaja kohtelee osan mielestä rasistisesti kantaväestön nuoria: *”kaikilla on oppivelvollisuus”, ”jos mä oisin viikon pois koulusta niin ope laittas mut kuraattorille ja reksille”, ”opettajan pitäisi puuttua asiaan, niin kuin hän tekisi, jos kyseessä olisi suomalainen”*.

Nuorten vastauksissa romanit mainitaan joitakin kertoja ulkomaalaisiksi, maahanmuuttajaksi tai ei-suomalaisiksi. Tämä on mielestäni huomion arvoista, vaikka epäselväksi jääkin, ajatteleeko osa nuorista esimerkin romanin olevan romanialainen eikä kansallista vähemmistöämme edustava romani. Yksi lukion kolmatta käyvä tyttö vastaa tilanteessa olevan rasismia ja perustelee näin: *” ’ne’ sanan käyttö erottaa romanit suomalaisista”*. Tällä kommentilla hän mielestäni jollain tavalla puolustaa romanien asemaa kantaväestön joukossa.

4.2.3 Bob ja Anu seurustelevat – entäs sitten?

Kyselylomakkeessa oli kuva tummaihoisesta Bobista ja vaaleaihoisesta Anusta (kysymys numero 20), jotka seurustelevat. Nuorten tuli kirjoittaa vastaukseksi ensimmäinen reaktionsa, kun Bob ja Anu kävelisivät vastaan. Kysymyksellä halusin selvittää nuorten asenteita: onko nuorten mielestä sopivaa, että tummaihoisen poika ja vaaleaihoisen tyttö seurustelevat? Kuvan ja kysymyasettelun poimin tekijänoikeuksien haltijan luvalla Osmo Virrankosken tutkimuksesta *Maa kallis isien – tutkimus peruskoulun päättävien oppilaiden isänmaallisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja etnisistä ennakkoluuloista*.

Valtaosan mielestä (noin 65 vastausta) kuvan pariskunnassa ei ole mitään erikoista: *”että on ihan samanlainen pari kuin vaikka kaksi suomalaista”, ”—tunnen muutaman tollasen parin ja se on normaalia”, ”että ei mitään väliä, saa tykätä kenestä haluaa”*. Myönteisesti pariin suhtautuvien joukossa oli pariskunnasta todella innostuvia, jotka kehuivat paria kansainväliseksi ja suvaitsevaiseksi ja olivat innoissaan, ettei Anu ole rasistinen ja seurustelee tummaihoisen pojan kanssa: *”Todella hienoa, että nainen ei ole rasisti ja antaa mahdollisuuden tumman rakastaa. Se myös, että todella hienoa kuinka hän luottaa mieheen.”* Paria suuresti ihailevat vastaukset olivat enimmäkseen tyttöjen. Suurin osa pojistakin suhtautui pariin myönteisesti, muttei yhtä suurella tunteella.

Kaikki eivät suhtautuneet Bobiin ja Anuun yhtä myönteisesti: *”just joo, valkonen ja musta...”, ”tuommosen neekerin kanssa, saakelin neekerit”, ”on nigga saanut akan”, ”miten toi vaalee voi tykätä tummata miehestä?”*. Kielteiset kommentit olivat kuitenkin vähemmistönä vastauksissa.

Pariin liitettiin myös kommentit: *”ne ovat varmasti onnellisia ja samalla pelokkaita”* ja *”aika rohkeaa uskaltaa seurustella muiden mielipiteitä välittämättä”*. Nämä vastaukset antavat ymmärtää, ettei tumma- ja vaaleaihoisen seurustelu ole kovin helppoa ja että se herättää myös negatiivisia ajatuksia – niin kuin nuorten vastauksissakin ilmenee.

4.3 Rasismia – vai muuta syrjintää ja kiusaamista?

Nuorten vastauksista tulee esille myös se, ettei rasismi-käsite ole kaikille selvä ja että sen alle laitetaan välillä kaikenlainen kiusaaminen ja syrjintä. Osa liittää rasismiin esimerkiksi iän, sukupuolen, poliittisen mielipiteen tai seksuaalisen suuntautumisen. Kun rasismi yhdistetään poliittiseen mielipiteeseen, tulee mieleen Geneven sopimuksessa määritelty pakolaisen status: *”Pakolaista vainotaan hänen alkuperänsä, kansallisuutensa, uskontonsa, yhteiskunnalliseen ryhmänsä tai poliittisen mielipiteensä perusteella”* (Pakolaisneuvonta ry 2012).

Seuraavanlaiset rasismin tulkinnat ovat kuitenkin vähemmistössä aineistossani:

”Rasismi on muun maalaisen (etenkin erivärisen) ihmiseen kohdistuvaa nimittelyä (suoraa tai epäsuoraa, kuten kirjoitettuna paperille), ei kuitenkaan syrjiminä tai ilveily toista kohtaan. Rasismiakin on monia mm. ikärasismi. Ikärasismissa syrjiminäkin on rasismi.” Lukion ensimmäistä käyvä poika.

”Toisen ihmisen syrjimistä ihonvärin/ uskonnon/ seksuaalisen suuntautumisen jne. mukaan.” Lukion toista käyvä poika.

Edellä mainittuihin syihin perustuvan syrjinnän lisäksi mainitaan vastauksissa jonkin verran koulukiusaamiseksi luokiteltavaa ”rasismia”, kuten kiusaamista vaatteiden tai pituuden takia.

5 KOETTU JA NÄHTY RASISMI

Tutkimukseni pääongelmana oli selvittää, ovatko kontiolahtelaiset nuoret kohdanneet rasismia omakohtaisesti tai huomanneet jotakuta toista kohdeltavan rasistisesti. Kyselylomakkeessa näitä asioita kysyttiin suoraan: *”Onko sinua kohdeltu rasistisesti?”* ja *”Oletko nähnyt jotakuta kohdeltava rasistisesti?”*. Lisäksi kysyttiin millaisia tilanteet olivat, missä ne tapahtuivat, puututtiinko niihin ja kerrottiinko tilanteista kellekään.

5.1 ”Oikeaa” rasismia kohdattu vähän

Vastaajista 7,7 % (14) oli kohdeltu rasistisesti. Lukuun suhtaudun varauksella, koska kyselyyn vastasi kolmea vastaajaa lukuun ottamatta vain kantaväestön edustajia, syntyperäisiä suomalaisia. Todellinen rasismien määrä jää epäselväksi, koska maahanmuuttajien vastaukset puuttuvat lähes täysin.

Rasismiin liittyy etnisyyttä. Yleensä rasismien uhreina ovat vähemmistöjen edustajat ja rasismien syyt liittyvät esimerkiksi rotuun ja kansalaisuuteen. Rasismia kokeneiden kantaväestön nuorten vastauksissa ei näy etnisyyteen liittyvä rasismi, vaan kokemukset ovat muuta kiusaamista ja pois sulkemista. Nuoria on esimerkiksi kiusattu vaatteiden, asuinpaikan, tyylin tai ylipainon takia. Lukiolaispojan vastaus *”Mielestäni ryhmästä pois sulkeminen ja haukkuminen ovat eräänlaista rasismia”* vahvistaa jo nuorten rasismimäärittelyistä esille tullutta asiaa – nuoret eivät aina erota rasismia ja muihin syihin pohjautuvaa kiusaamista.

Vaikka nuorten kokemukset eivät olekaan tutkimaani rasismia, on jokainen esille tullut kiusaamiskokemus liikaa. Vai miltä kuulostavat nämä: *”estetty sisäänpääsy yhteisen kirjastoon, koska en polttanut tupakkaa”*, *”hakattu harjan varrella (koulumatkalla)”* ja *”luen venäjää ja sitä on kiva joskus opiskella välitunnilla niin on haukuttu sen takia ryssäksi joka tuntuu pahalta.”* Lukiolaistyttö on kokenut rasistiseksi tilanteen, jossa *”kurkuun kävi yks nekuakka”*. Tämä tilanne voisi täyttää ”rasismien kriteerit”, koska

tilanteen osapuolet edustavat eri etnisiä ryhmiä. Kohteena olleen lukiolaistytön kyselylomakkeen vastaukset väriytyivät kautta linjan rasistisesti.

Maahanmuuttajia kyselyyn vastasi kolme; heistä kahta oli kohdeltu rasistisesti. Näiden nuorten vastaukset kysymykseen ”Onko sinua kohdeltu rasistisesti?” kuuluvat seuraavasti:

” – vuotta asunnut Suomessa olen nähnyt kaikkilaista rasismia. Rasismi on joka paikka. Olin matkalla bussilla kotiin koulun jälkeen. Nainen kuljettaja sanoi musta minulle venäjäksi. Hän ei tiennyt että osan venäjän kieli.”

”niin monesti että en tia riitako tilaa kirjoita sen täällä.”

Toinen näistä nuorista kuvaa työnhakuaan seuraavalla tavalla: *”olen itse asiassa hakenyt kesätyöpaikka oma nimellä. en ole saanut vastaus minun hakemuksestani. minun ystävä ehdotti että tämä on rasismi. olen hakenut uudesta mutta uusi nimellä (suomalainen nimellä) ja kaikki tuli vastaus.”*

Ainakin näille maahanmuuttajanuorille rasismi on arkipäivää ja rasismikokemuksia on kertynyt useampi.

Nuorten rasismi- ja kiusaamiskokemukset sijoittuvat enimmäkseen kouluun (6 14:stä vastauksesta). Lisäksi tapausten näyttämönä on ollut Joensuun kaupunki, koulumatka ja kirjasto. Maahanmuuttajanuoret ovat kohdanneet rasismia niin koulussa, koulumatkalla, harrastuksissa kuin Joensuun kaupungillakin – *”rasismi on joka paikka”*, kuten yksi maahanmuuttajanuorista asian ilmaisee.

Tyypillistä nuorten kohtaamille tilanteille on, että niihin ei ole puuttunut kukaan (10/14), eivätkä nuoret ole kertoneet tilanteista kellekään (10/14). Ne kolme nuorta, jotka kertoivat kohtaamastaan jollekin, avautuivat vanhemmilleen, pikkuveljelleen, kavereilleen tai opettajalle ja rehtorille.

5.2 Nähtyä rasismia riittää

Kyselyyn vastanneista 47,3 % (86) on nähnyt jotakuta kohdeltavan rasistisesti. Tilanteet ovat tapahtuneet pääosin koulussa (60 mainintaa) ja Joensuun kaupungilla (37). Koulumatkalla sattuneita tapauksia on viisi. Rasismia nähneistä 29 on nähnyt tilanteita useammassa kuin yhdessä paikassa. 71 vastaajaa (82,6 % rasismia nähneistä) ei puuttunut näkemäänsä tilanteeseen, 5 vastaajaa (5,8 %) puuttui. 21:ssä (24,2 %) tapauksessa joku muu ulkopuolinen puuttui tilanteeseen, 57:ssä (66,3 %) tapauksessa ulkopuolinen ei puuttunut tilanteeseen.

48 vastaajaa (55,8 %) ei kertonut näkemästään kellekään, ja 29 (33,7 %) kertoi tapahtuneesta jollekin. Tilanteista kerrottiin pääasiassa kavereille; muutama vastaaja oli kertonut näkemästään rasismista vanhemmilleen. Vaikka valtaosa nähdyistä rasistisista tilanteista oli tapahtunut koulussa, vain kaksi vastaajaa oli kertonut näkemästään opettajalle.

Osa vastanneista nuorista määrittelee näkemänsä rasismin kohteeksi esimerkiksi maahanmuuttajan tai tummaihoisen, mutta kaikista vastauksista ei ilmene rasismin uhria. Voi siis olla, että osa nuorten rasistisiksi koetuista tilanteista on muuta kiusaamista, kuten ilmeni nuorten henkilökohtaisesti kokemista tilanteista.

Kyselyyn vastanneet nuoret määrittivät rasismin pääosin kiusaamiseksi, haukkumiseksi ja syrjimiseksi. Myös rasismi väkivaltana mainittiin useasti. Nuorten näkemät rasistiset tilanteet pitävät sisällään näitä samoja asioita. ”Sanallista” rasismia eli haukkumista, nimittelyä, pilkkaamista, huutelua, pahan puhumista ja ”läpänheittoa” kertoo nähneensä 59 nuorta. 19 nuorta on nähnyt syrjintää: ulkopuolelle jättämistä, porukasta eristämistä ja välttelyä. Nuoret mainitsevat syrjintänä muun muassa tapaukset, joissa maahanmuuttajaa ei ole otettu esimerkiksi koulutehtäviin pariiksi. 17 nuorta on nähnyt rasismia väkivaltana. Fyysiset tilanteet ovat olleet tönimistä, lumipesujen antamista, hakkaamista ja tappeluita maahanmuuttajien kanssa.

Parhaan käsityksen nuorten näkemistä rasistisista tilanteista antavat heidän vastauksensa:

"Luokkakaverini sanoi: 'En voi soittaa tuota rumpua se mamu soitti sitä.'" Tilanne koulussa, seitsemäsluokkalainen poika.

"Eräälle koulumme maahanmuuttajaoppilaalle huudeltiin tämän lähtevän takaisin kotimaahansa." Tilanne koulussa, kahdeksaluokkalainen poika.

"Tummaihoisia on sanottu neekeriksi." Tilanne koulussa, kahdeksaluokkalainen poika.

"Maahanmuuttajien kanssa kukaan ei uskalla tehdä esim. pareittain tehtäviä keskusteluhommia kielissä tms." Tilanne koulussa, yhdeksäsluokkalainen tyttö.

"Linkassa ei lasketa istumaan, linkkakuski ei ota sisään, syrjintää, kovaäänistä 'piilohuutelua'." Tilanteet koulussa, koulumatkalla ja kaupungilla; lukion ensimmäistä käyvä tyttö.

Nuorten vastauksista ilmenee, että rasismi saa eri paikoissa erilaisia muotoja. Koulussa tapahtuneet rasistiset tilanteet ovat sanallista haukkumista, huutelua ja nimitteilyä. Fyysisimmillään rasismi on koulussa tönimistä ja lumipesun antamista. Joensuun kaupungilla rasismi saa väkivaltaisempia muotoja. Nuoret kertovat nähneensä sanallisen rasismin lisäksi rajuakin väkivaltaa. Esimerkiksi 8. luokkalainen poika kertoo, että joku on *"hakattu maahan"*. 9. luokkalainen tyttö kirjoittaa: *"Maahanmuuttajaa on tönitty ja hakattu kadulla, viety rahat ja muuta sellaista."* Kaupungilla on nähty myös maahanmuuttajien ja kantaväestön edustajien tappeluita: *"Jotkut skinit tai vastaavat hakkasivat tummaihoisia ja heillä oli tappelua pystyssä"*, kertoo lukion kolmatta käyvä tyttö.

Muutama nuori kertoo, että heidän näkemänsä rasistinen toiminta ei aina kohdistu kantaväestön osalta maahanmuuttajiin, vaan tilanne voi olla esimerkiksi seuraavanlainen: *"Linja-autossa venäläisellä ja tummaihoisella rasistista keskustelua keskenään."* Lisäksi mainitaan, että rasismia on esiintynyt *"kaupunkimaisemissa puolin ja toisin."*

6 POHDINTAA TUTKIMUSTULOKSISTA

Kontiolahtelaisten nuorten rasismimäärittelyt ja -kokemukset eivät anna nuorten keskuudessa olevasta rasismista aiemmista rasismitutkimuksista eroavaa tietoa. Tutkimukseni tarkoituksena olikin selvittää rasismin esiintymistä nimenomaan Kontiolahdella ja tässä tehtävässä koen onnistuneeni. Nuorille suunnatun kyselyn vastauksista nostan seuraavassa esille asioita, jotka koen merkityksellisiksi.

1) Maahanmuuttajanuorten rasismikokemukset

Vaikka toteuttamaani kyselyyn vastasi vain muutama maahanmuuttajanuori, valottivat näiden nuorten rasismikokemukset hieman sitä, mitä on olla maahanmuuttaja ja kokea rasismia päivittäisessä arjessa. Nuorten vastaukset antavat rasismista kuvan kaikkialla olevana ja jatkuvana asiana. Toivon, että Kontiolahden maahanmuuttajanuorten rasismikokemuksia kartoitettaisiin tulevaisuudessa lisää, jotta rasismin todellinen esiintyvyys nuorten keskuudessa selviäisi.

2) Asenteet romaneita kohtaan

Nuorten vastauksissa romaneita koskeviin esimerkkitalanteisiin tulivat esille vahvat ennakkoluulot romanivähemmistöämme kohtaan. Osa nuorista määritteli romanit (tai nuorten sanoin ”mustalaiset”) varkaiksi, jotka ”*pöllivät*” ja joiden kulttuuriin ei kuulu koulunkäynti. Näitä suomalaisiin istutettuja uskomuksia ja luuloja tulisi avata ja muistaa rasisminvastainen työ myös omien kansallisten vähemmistöjemme parissa.

3) Nähdyn rasismin suuri määrä

Nuorten johonkuhun toiseen kohdistuvan rasismin suuri määrä (47,3 % vastaajista) on mielestäni otettava vakavasti. Kaikki näistä tapauksista eivät tarkemmalla tutkimisella välttämättä määrittyisi juuri rasismiksi, mutta yhtäläillä esimerkiksi koulukiusaaminen on asia, jonka suhteen tulisi olla nollatoleranssi. Tutkimukseni aineisto on ke-

rätty vuoden 2009 loppupuolella, mutten jaksakaan uskoa, että rasismi olisi reilussa kahdessa vuodessa mihinkään kadonnut – mistään.

4) Rasismin ”sukupuolettomuus”

Rasismi määritellään monesti ”poikien jutuksi”, ”skiniyden” tyyppiseksi ääri-ilmiöksi. Saamistani nuorten vastauksista on kuitenkin havaittavissa, että rasistisia asenteita on yhtäläillä tytöillä. He mahdollisesti eivät tuo ajatuksiaan niin vahvasti julki ja jäävät näin ollen huomaamatta. Tämä hiljainen hyväksyntä pitäisi kuitenkin myös huomioida yhtenä rasismin muotona.

5) Rasismi puhetapoina ja ulkopuolelle sulkemisena

Rasismi määritellään yhtäältä puhetavoiksi, kuten vitseiksi, jotka luovat ja vahvistavat eri kansalaisuuksiin ja etnisiin ryhmiin liitettyjä stereotyyppioita. Koulussa, nuorisotiloissa ja muissa nuorten elämänpiiriin kuuluvissa paikoissa olevien aikuisten – ja toisten nuorten – tulisi puuttua rasistisiin vitseihin ja ”läpänheittoon”, jotka vaikuttavat viattomilta, mutta ovat osa rasismia. Rasismiin, joka ilmenee ulkopuolelle sulkemisena (esimerkiksi koulussa ryhmätöiden teossa tai nuorisotilassa sisäänpäin lämpenemisenä) tulisi kiinnittää huomiota ja pyrkiä löytämään yhdessä nuorten kanssa keinoja saada nuoret kohtaamaan ennakoasenteensa ja toimimaan yhdessä.

6) Rasismin määrittely negatiiviseksi asiaksi

Positiivista saamassani aineistossa oli se, että nuoret määrittelivät rasismin enimmäkseen negatiiviseksi, ei-hyväksyttäväksi asiaksi. Tämä luo pohjaa ja toivoa rasisminvastaisen työn tekemiselle, koska valtaosa nuorista käsittää, että rasismissa on jotain väärää.

6.1 Välineitä rasismiin puuttumiseen

Opinnäytetyöni yhtenä alaongelmana oli selvittää sitä, puututaanko rasistisiin tilanteisiin. Nuorten vastauksista ilmeni, ettei heidän kohtaamaansa tai näkemäänsä rasismiin juuri puututa. Koska etninen syrjintä on yhdenvertaisuuslain nojalla kielletty, ja rasismi motiivina on rikoksesta tuomittaessa peruste tuomion koventamiselle, näen jo näiden asioiden tiimoilta tärkeäksi sen, että rasismiin puututaan. Ajatus ihmisten tasavertaisuudesta, samanarvoisuudesta ja ihmisoikeuksista antavat rasismiin puuttumiselle lisäarvoa ja perusteita.

Opinnäytetyöni lopuksi haluan esitellä kontiolahtelaisten kantaväestön nuorten ideoita rasisminvastaisen työn tekemiseen. Rasisminvastaista työtä nuoret toivovat tehtävän valistamalla ja kertomalla rasismista, erilaisilla tapahtumilla ja kampanjoilla sekä tiukemmalla rasismiin puuttumisella ja valvonnalla.

Eniten nuorten vastauksissa saa kannatusta rasisminvastaisen työn tekeminen rasismista *kertomisen, opettamisen, valistamisen ja tiedon levittämisen* kautta. Nuoret toivovat, että rasismista puhuttaisiin enemmän ja sen kerrottaisiin olevan väärin. Rasismiin liittyen kaivattaisiin lisää tietoa eri kulttuureista, maahan muuttamisen syistä, maahanmuuttajien kotouttamisesta ja ihmisten samanarvoisuudesta. Rasismista nuoret toivovat esimerkkejä; omista kokemuksistaan voisivat kertoa vaikkapa maahanmuuttajaoppilaat. Erään nuoren toiveena on, että *"rasisteille kerrotaan asioiden oikeat puolet"*. Tähän kuuluvaksi näkisin esimerkiksi tiedon siitä, miten maahanmuuttajia kotoutetaan, ja millaista tukea he saavat tullessaan maahan. Nuorten kyselyvastauksista nousi useasti esille ajatus siitä, että maahanmuuttajat kuluttavat valtavasti *"meijän verorahoja"*.

Tiedon lisäämisen keinoiksi nuoret nimeävät erilaiset tapahtumat ja kampanjat, joissa kantaväestön nuoret ja maahanmuuttajanuoret ovat yhdessä: *"Tehdään erilaisia päiviä, missä kaikki työskentelee erilaisten ihmisten kanssa. Monet voivat huomata, että se on ihan hauskaa", "Pitää esim. koulussa tutustumispäivä, että eri kansalaisia laite-taan tutustumaan ja ennakkoluulot karisisi."* Nämä nuorten toiveet antavat tukea nykyään jo melko yleisille rasisminvastaisille tapahtumille ja teemapäiville. Voisiko näi-

den päivien anti olla parempaa, jos nuoret olisivat mukana toteuttamassa tapahtumia, eivätkä vain valmiiksi suunnitellun toiminnan kohteina? Tiedon lisäämiseksi tulee myös seuraava ehdotus: *"Tulisi käskeä keksimään syitä rasismille, ja korjata siitä syntyvät väittämät."*

Nuorten ehdotuksista rasisminvastaisen työn tekemiseksi nostan tärkeimmäksi nuorten toiveen rasismiin puuttumisesta. Nuoret toivovat, että *"tappeluihin mentäisiin väliin"* ja *"kiinnitetään koulussa heti pienempiinkin tilanteisiin huomiota"*. Nuorten mielestä rasistisista tilanteista tulisi kertoa opettajille. Jotkut pohtivat valvonnan lisäämistä esimerkiksi valvontakameroiden avulla ja muutama toivoo kouluun sääntöjä, joiden perusteella rasistisesta käytöksestä voisi saada rangaistuksen, esimerkiksi jälki-istuntoa. *"Rasismista pitäisi tehdä enemmän rikollista ja pienimmistäkin pitäisi rangaista. Jotenkin pitäisi saada ihmiset myös ilmiantamaan nämä rikokset"*, on kommentti ankarimmasta päästä.

7 LOPPUSANAT

Vaikka henkilökohtaisesti koettu rasismi jäi tutkimuksessani melko vähäiseksi, jäi aineistosta päällimmäiseksi käteen rasismin vahva olemassa olo kontiolahtelaisten nuorten arjessa. Lähes puolet kyselyyn vastanneista nuorista oli nähnyt rasistista kohtelua. Jos toivotaan, oletetaan ja vaaditaan, että rasismin suhteen on nollatoleranssi, on näitä tapauksia liikaa. Anna Rastaa sanoin: *”Rasismia on kuitenkin olemassa. Yksilötasolla tarkasteltuna sen merkitys monen ihmisen elämään on huomattava”* (Rastas 2005, 101). Tutkimusaineistossani yksilötapauksiksi jääneet maahanmuuttajien rasismikokemukset valottavat hieman näitä vaikutuksia ihmisen elämään ja muiden nuorten näkemät tilanteet kertovat rasismin monista muodoista ja esiintymispaikoista.

9. luokkalaisen pojan kommentti *”Meidän koulussa ei kyllä edes tarvitse (puhua rasismista). Ei täällä ole rasismia oikeastaan yhtään. Vaikka mamuja onkin”* ei toivottavasti kerro koko koulun suhtautumisesta rasismin olemassa oloon ja siitä puhumiseen. 64,8 % kyselyyn vastanneista nuorista kuitenkin sanoo, että rasismista puhutaan koulussa tarpeeksi; 29,7 % voisi kuulla aiheesta lisääkin.

Minä olen keskustelun, tiedon levittämisen ja rasismiin puuttumisen kannalla. Sen myöntäminen, että koulussa (tai missä tahansa muualla) on rasismia, ei tarkoita sitä, että sen hyväksyisi. Anna Rastaa mukaan rasistisen toiminnan monien muotojen tunnistaminen ja nimeäminen on ensimmäinen askel kohti rasismin vastustamista (Rastas 2005, 90). Myös Vesa Puuronen näkee tärkeänä rasismin kriteerien määrittelyn, jotta esimerkiksi puheet voidaan todeta rasistisiksi (Puuronen 2011, 53).

Opinnäytetyöni aineistossa nuoret määrittelevät itse sen, mitä rasismi heidän mielestään on – antavat rasismille kriteerit. Lisäksi he kertovat omia kokemuksiaan rasismista ja vieläpä mielipiteensä siitä, kuinka rasisminvastaista työtä tulisi tehdä. Toivon, että tämä opinnäytetyö onnistuu kertomaan rasismista nuorten silmin ja olemaan pohjana rasisminvastaisen työn tekemisessä.

LÄHTEET

Sähköiset lähteet

Cupore 2012. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö. Monikulttuurisuutta ja kulttuuripolitiikkaan koskevaa käsitteitä. Viitattu 15.5.2012.

<http://www.cupore.fi/monikulttuurisuuskasitteet.php>

Kontiolahti 2009a. Perustiedot kunnasta. Viitattu 18.3.2009.

<http://www.kontiolahti.fi/fi/ID=1354>

Kontiolahti 2009b. Esittely. Viitattu 18.3.2009.

<http://www.kontiolahti.fi/fi/?ID=1713>

Kontiolahti 2012. Nuorisopalvelut. Viitattu 15.4.2012.

<http://www.kontiolahti.fi/fi/?ID=2335&open=>

Opetushallitus 2012. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.

Viitattu 15.5.2012.

http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf

Pakolaisneuvonta ry 2012. Käsitteitä. Viitattu 19.4.2012.

http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=106&lang=suo

Punainen Risti 2009. Mitä rasismi on? Tallennettu tietokoneen muistiin 26.3.2009. Ei enää saatavilla internetistä.

Yle Pohjois-Karjala 2009. Artikkelit Kontiolahdelle uusi vastaanottokeskus.

Viitattu 18.3.2009.

http://yle.fi/uutiset/alueelliset_uutiset/pohjoiskarjala/2009/03/kontiolahdelle_uusi_vastaaanottokeskus_609787.html?origin=rss

Kirjalliset lähteet

Huttunen, Anna 2005. Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy: 2005, 117 – 160.

Puuronen, Vesa 2011. Rasistinen Suomi. Tallinna: Raamatutrükikoda 2011. 48 – 66.

Rastas, Anna 2005. Rasismi. Opeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy: 2005, 69 – 116.

Rastas, Anna 2007. Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print: 2007.

Souto, Anne-Mari 2011. Arkipäivän rasismi kouluissa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 110. Helsinki: Hakapaino: 2011.

Suurpää, Leena 2002. Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 28. Helsinki: Yliopistopaino Oy: 2002, 163 – 197.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21

LIITTEET

LIITE 1 Kirje vanhemmille.

LIITE 2 Tutkimuslupa-anomus lukion rehtorille.

LIITE 3 Kyselylomake.

LIITE 4 Kyselylomakkeen kansilehti.

LIITE 1 Kirje vanhemmille
Hyvä kotiväki!

PVM

Olen Humanistisen ammattikorkeakoulun (HUMAK) Joensuun kampuksen yhteisöpedagogiopiskelija ja teen opinnäytetyötäni Kontiolahden kunnan nuorisopalveluille. Opinnäytetyöni käsittelee rasismia. Tarkoituksena on selvittää, mitä rasismi nuorten mielestä on ja onko heillä siitä kokemuksia. Kerään opinnäytetyöni aineiston Kontiolahden yläkoulun ja lukion oppilaista valitusta otoksesta. Yläkoulusta otokseen on valittu yhdeksän luokkaa.

Oppilaat täyttävät tekemäni kyselylomakkeen, jossa on taustatietoja (ei nimeä) sekä rasismien määrittelyyn, omiin kokemuksiin ja rasismiin puuttumiseen liittyviä kysymyksiä. Lomakkeet täytetään oppitunneilla. Raportoin opinnäytetyöni niin, ettei yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa.

Yläkoulun oppilailta tarvitsemme huoltajan suostumuksen kyselyyn osallistumiseksi.

Annan mielelläni lisätietoja opinnäytetyöstäni.

Ystävällisin terveisin

Jonna Koistinen

yhteisöpedagogiopiskelija, HUMAK
jonna.koistinen@humak.edu

Palauta alaosa kouluun PVM mennessä.

Oppilaan nimi
työkyselyyn.

- saa
 ei saa osallistua opinnäytetyökyselyyn.

Kysely toteutetaan oppitunnin aikana opettajan johdolla.

LIITE 2 Tutkimuslupa-anomus lukion rehtorille

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

4.11.2009

Anon tutkimuslupaa opinnäytetyötäni varten. Opinnäytetyöni käsittelee rasismia. Tarkoitus on selvittää, mitä rasismi nuorten mielestä on ja onko heillä siitä omia kokemuksia.

Opinnäytetyöni aineiston kerään kyselylomakkeella lukion ja yläasteen oppilaisista valitusta otoksesta. Lukiosta tutkimukseen osallistuu yksi luokka per luokkaste.

Kyselylomakkeeseen opiskelijat vastaavat nimettömänä ja opinnäytetyöni raportoin niin, ettei yksittäistä vastaajaa voi siitä tunnistaa.

Valmiin raportin toimitan lukiolle tarkasteltavaksi. Opinnäytetyön varsinainen ”käyttöoikeus” on Kontiolahden kunnan nuorisopalveluilla, joka on opinnäytetyön tilaaja.

Jonna Koistinen
yhteisöpedagogiopiskelija
Humanistinen ammattikorkeakoulu

Alla on erilaisia tilanteita, joihin pyydän Sinua ottamaan kantaa. Kuvittele itsesi tilanteeseen ja mieti, onko siinä mielestäsi rasismia.

Onko tilanteessa rasismia?

9. Koulumatkalla linja-autossa on vain muutama paikka vapaana. Linja-autoon nousee tummaihoisen mies ja pyytää saada istua luokkakaverisi viereen. Luokkakaveri sanoo, että paikka on varattu. Loppumatkalla kukaan ei kuitenkaan istu luokkakaverisi viereen, vaan paikka on koululle asti vapaa.	1 kyllä	2 ei
--	---------	------

Miten perustelet vastauksesi?

---

10. Koulun välitunnilla jalkapallo karkaa kesken pelin pelaajilta. Se pyörii maahanmuuttajaluokan oppilaiden jalkoihin. ”Syötä tänne se pallo, mamu!”, yksi pelaajista huutaa. Muut pelaajat nauravat.	1 kyllä	2 ei
--	---------	------

Miten perustelet vastauksesi?

---

11. Liikuntatunnilla opettaja sanoo, että alkulämmittelyksi pelataan Kuka pelkää mustaa miestä? –peliä. Ensimmäiseksi ”mustaksi mieheksi” hän ehdottaa luokan tummaihoista poikaa.	1 kyllä	2 ei
--	---------	------

Miten perustelet vastauksesi?

---

12. Fatima ja Liisa –nimiset tytöt hakevat jäätelömyyjän kesätyöpaikkaa. Fatima on ollut jo yhden kesän myymässä jäätelöä, Liisalle kesätyöpaikka olisi ensimmäinen. Työnantaja valitsee Liisan ilman haastattelua.	1 kyllä	2 ei
---	---------	------

Miten perustelet vastauksesi?

---

13. Romanipoika käy kaupassa, mutta ei osta mitään, koska ei löydä haluamaansa. Myyjä pyytää poikaa näyttämään taskunsa kassalla, kun poika on ohittamassa jonoa.	1 kyllä	2 ei
---	---------	------

Miten perustelet vastauksesi?

---

14. Historian tunnilla ryhmätyötä varten ryhmää valittaessa kukaan ei halua luokan maahanmuuttajaoppilasta ryhmäänsä. Perusteluna on esimerkiksi "Ei se voi tietää Suomen historiasta mitään, kun on tullut muualta."

1 kyllä 2 ei

Miten perustelet vastauksesi?

---

15. Ruokalan jonossa Mohammedin edellä oleva oppilas laittaa Mohammedin lautaselle sianlihakastiketta. Mohammed ei uskontonsa vuoksi syö sianlihaa. "Possu on parasta!", oppilas tokaisee ja kaataa Mohammedin lautasen täyteen kastiketta.

1 kyllä 2 ei

Miten perustelet vastauksesi?

---

16. Romanipoika ei ole käynyt viikkoon koulussa. Luokkakaverit ihmettelevät tätä, mutta opettaja tokaisee: "Niiden kulttuuriin ei kuulu käydä koulussa. Ei siihen voi puuttua."

1 kyllä 2 ei

Miten perustelet vastauksesi?

---

17. Koulusta lähtiessään Nasira huomaa, että hänen pyöränsä kumit on puhkottu ja satula viilletty auki. Vieressä oleva poikaryhmä puhuu kovaan ääneen: "Soskun rahoilla ostettu oli varmaan tuokin pyörä..." Yksi pojista laittaa linkkuveitsen taskuunsa.

1 kyllä 2 ei

Miten perustelet vastauksesi?

---

18. Nuorisotilan ovella joukko nuoria estää tummaihoisen pojan sisälle pääsyn. Poika on jo oven raossa, kun joukkio vetäisee oven kiinni, vaikka pojan käsi on välissä.

1 kyllä 2 ei

Miten perustelet vastauksesi?

---

19. Facebookissa oli ryhmä "Autetaan somali –ystävämme takaisin kotiin". Keskusteluissa sanottiin esimerkiksi: "Niitä pitäisi ehkä hakata vähän ennen kun ne lähetettäis takasin. ehkä ne oppis käyttäytymään."
- 1 kyllä   2 ei

Miten perustelet vastauksesi?

---

20. Vastaasi kävelee kuvassa oleva seurusteleva pari.

Mitä tulee ensimmäisenä mieleesi?

Copyright Osmo Virrankoski ja Kirja-Aurora

III) OMAT KOKEMUKSET

21. Onko sinua kohdeltu rasistisesti? 1 kyllä   2 ei
22. Jos kyllä, miten?

Jos vastasit kysymykseen 21 "kyllä", vastaa kysymyksiin 23, 24 ja 25.

23. Missä tilanne tapahtui?

- 1 koulussa
- 2 koulumatkalla
- 3 harrastuksissa
- 4 nuorisotilalla
- 5 kaupungilla (Joensuu)
- 6 muualla, missä? _____

24. Puuttuiko joku ulkopuolinen tilanteeseen? 1 kyllä   2 ei

25. Kerroitko jollekin tapahtuneesta? 1 kyllä   2 ei

26. Jos kyllä, kenelle?

---

27. Oletko nähnyt jotakuta kohdeltavan rasistisesti? 1 kyllä   2 ei

28 Jos kyllä, miten?

Jos vastasit kysymykseen 27 "kyllä", vastaa kysymyksiin 29, 30, 31 ja 32.

29. Missä tilanne tapahtui?

- 1 koulussa
- 2 koulumatkalla
- 3 harrastuksissa
- 4 nuorisotilalla
- 5 kaupungilla (Joensuu)
- 6 muualla, missä? _____

30. Puutuiko tilanteeseen? 1 kyllä   2 ei

31. Puuttuiko joku muu tilanteeseen? 1 kyllä   2 ei

32. Kerroitko jollekin tapahtuneesta? 1 kyllä   2 ei

33. Jos kyllä, kenelle?
_____

IV) RASISMIIN PUUTTUMINEN

34. Puhutaanko rasismista mielestäsi tarpeeksi esim. koulussa? 1 kyllä   2 ei

35. Miten rasismiin vastaista työtä tulisi tehdä?

V) MONIKULTTUURINEN TOIMINTA

36. Kuinka maahanmuuttajanuoret saataisiin mukaan nuorisopalveluiden järjestämään toimintaan?

---

37. Millaista nuorille suunnattua yhteistä toimintaa toivoisit?

---

38. Pitäisikö maahanmuuttajille järjestää ainoastaan heille tarkoitettua harrastustoimintaa? 1 kyllä   2 ei

39. Jos kyllä, miksi ja millaista?

LIITE 4 Kyselylomakkeen kansilehti

Hei!

Olen Humanistisen ammattikorkeakoulun (HUMAK) Joensuun kampuksen yhteisöpedagogiopiskelija ja teen opinnäytetyötäni Kontiolahden kunnan nuorisopalveluille. Opinnäytetyöni käsittelee rasismia. Tarkoitukseni on selvittää, mitä rasismi nuorten mielestä on ja onko siitä omia kokemuksia. Kerään opinnäytetyöni aineiston Kontiolahden yläkoulun ja lukion oppilaista valitusta otoksesta. Yläkoululta kyselyyn osallistuu yhdeksän luokkaa ja lukiosta kolme.

Pyydän Sinua täyttämään tekemäni kyselylomakkeen, jossa on muutama taustatietokysymys (ei nimeä) sekä rasismin määrittelyyn, omiin kokemuksiin ja rasismiin puuttumiseen liittyviä kysymyksiä. Lomake täytetään oppitunnilla. Raportoin opinnäytetyöni niin, ettei yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa.

Kyselyyn osallistuminen on arvokasta! Vastauksesi avulla saamme käsityksen Kontiolahden tilanteesta ja voimme tarvittaessa tehdä rasismin vastaista työtä.

Kiitos vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin

Jonna Koistinen
yhteisöpedagogiopiskelija, HUMAK

Vastausohje

Ympyröi oikea vaihtoehto (numero). Täytä monivalintatehtävät valitsemalla mielipidettäsi vastaavat vaihtoehdot. Avoimiin kysymyksiin on varattu tilaa vastaustasi varten.